

MANEVİ HAKLARIN TÜRK TELİF HUKUKUNDAKİ TARİHİ GELİŞİMİ

Dr. Hasan Kadir YILMAZTEKİN*

Av. Banu Eylül YALÇIN**

Öz

Türkiye’de telif haklarının korunmasına ilişkin ilk kanunî düzenlemeler, 19’uncu yüzyılda kabul edilmiştir. Bugün, Türk telif hukukunda, eser sahipleri için altı geniş manevi hak grubu tanınmaktadır: i) umuma arz hakkı; ii) eser sahibi olarak tanıtılma hakkı; iii) eserde değişiklik yapılmasını önleme hakkı; iv) eserin aslına ulaşma hakkı; v) eseri tahrip etmeyi önleme hakkı ve vi) sergileme hakkı. Türk hukukunda icracı sanatçılara da icra sahibi olarak tanıtılma hakkı ve icrada değişiklik yapılmasını önleme hakkı tanınmıştır.

Bu makalenin amacı, manevi hakların Türkiye’deki tarihî gelişimini incelemektir. Bu amaçla, makalede Osmanlı İmparatorluğu dönemine kadar uzanan manevi hakların tarihî gelişimi incelenmektedir. Buna ilaveten, cumhuriyet döneminde kabul edilen altı tür manevi hak ve her bir hakkın mevcut olduğu ölçüde yargı kararlarındaki yorumu ele alınmaktadır. Son olarak makalede, Türk telif hukukundaki manevi haklar kavramının teorik ve pratik çerçevesi çizilmektedir.

Anahtar Kelimeler

Telif Hakkı • Manevi Haklar • FSEK • Encümen-i Daniş Nizamnamesi •
Hakk-ı Telif Kanunu

* Daire Başkanı (Hâkim), Türkiye Adalet Akademisi, Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı, Ankara, Türkiye | Head of Department (Judge), Justice Academy of Turkey, Department of Foreign Affairs, Ankara, Turkey.

✉ hkytekin@gmail.com • ORCID 0000-0003-1050-4272

** Avukat, Ankara Barosu, Ankara, Türkiye | Qualified lawyer, Ankara Bar Association, Ankara, Turkey.

✉ eylulyalcin96@gmail.com • ORCID 0000-0002-1865-6855

📖 **Atıf Şekli** | Cite As: YILMAZTEKİN Hasan Kadir / YALÇIN Banu Eylül, “Manevi Hakların Türk Telif Hukukundaki Tarihî Gelişimi”, *SÜHFD.*, C. 29, S. 3, 2021, s. 1813-1866.

📖 **İntihal** | **Plagiarism**: Bu makale intihal programında taranmış ve en az iki hakem incelemesinden geçmiştir. | This article has been scanned via a plagiarism software and reviewed by at least two referees.

HISTORICAL DEVELOPMENT OF MORAL RIGHTS IN TURKISH COPYRIGHT LAW

Abstract

In Turkey, early statutory arrangements for the protection of copyright were drafted in the 19th century. Today, Turkish copyright law provides six broad categories of moral rights for authors. These are: i) the right of disclosure; ii) the right of attribution-paternity; iii) the right of integrity; iv) the right of access; v) the right to prevent destruction; and vi) the right of exhibition. Under Turkish law, performers are also granted 'the right of attribution-paternity' and 'the right of integrity'.

The object of this article is to analyze the historical transformation of the moral rights in Turkey. To this end, this article explores the historical development of moral rights by going as far as back to the era of the Ottoman Empire. It additionally examines six types of moral rights that has been adopted in the republican period by presenting the judicial exegeses of each right, where available. Finally, the theoretical and practical framework of the concept moral rights under Turkish copyright law is portrayed by the article.

Key Words

Copyright • Moral Rights • LIAW • Council of Science Act of 1850 • Copyright Act 1910

GİRİŞ

Manevi haklar, fikrî ürünlerinin bütünlüğünü ve eser sahiplerinin itibarlarını korumanın yanı sıra yaratıcı kişiliklerine yönelik tanıma sağlamaktadır.¹ Modern anlamda manevi hakların ortaya çıkışı, Fransız hukukuna ait bir terim olan *le droit d'auteur* (eser sahiplerinin hakları) kavramına kadar uzanmaktadır.² Eser sahiplerinin hakları, esasen Aydınlanma Çağı'ndan sonra ortaya çıkmış ve ilk olarak 1791 ve 1793 yıllarında kabul edilen kanunlarda 'ilmi ve edebi mülkiyet' olarak düzenlenmiştir.³ Bu kavram, bir fikrî ürünü, eser sahibinin kişiliğinin/benliğinin ve ruhunun bir yansıması olarak gören rasyonalist felsefenin bir sonucu olarak

¹ DAVIES, Gillian/ GARNETT Kevin, *Moral Rights*, Sweet & Maxwell, 2010, s. 3.

² ADENEY, Elizabeth, *The Moral Rights of Authors and Performers: An International and Comparative Analysis*, Oxford University Press, 2006, s. 165; DAVIES/GARNETT, s. 16.

³ ADENEY, s. 165.

ortaya çıkmıştır.⁴ O dönemde, bir eserin izinsiz kullanılması eser sahibinin ruhuna bir saldırı olarak görülmekteydi. Bu anlayış, eserin korunması ile eser arasında manevi bir bağ olduğu varsayımına dayanıyordu. Bu nedendir ki, yeterli yaratıcılığa sahip olmayan eserlerin *droit d'auteur* korumasından yararlanamayacağı kabul edilmişti. 'İnsanın en kutsal hakkı' olarak görüldüğü için, bir fikrî ürünün eser sayılıp sayılmayacağını belirlerken her halde doğuştan getirilen bu yaratıcılık özelliğine ilişkin normatif bir değerlendirme yapılması gerekiyordu.⁵ Manevi haklar kavramı (*droit moral/droits moraux*), işte bu reformist kökenlerinden başlayarak 19'uncu yüzyıl boyunca Fransız mahkemelerinin içtihatlarında 'imtiyazların ayrıntılı açıklanması (yorumlanması)' yoluyla gelişti.⁶ Bu haklar, 20'nci yüzyılın ilk yarısında kara Avrupası hukuk sistemini benimsemiş ülkelerin telif hukuku düzenlemelerine de kademeli olarak dahil edilmiştir.

Manevi hakların eser sahiplerini korumak için hukukî bir dayanak olarak tesisinden sonra, bugün için beş ana manevi hak kategorisi kabul edildiğini görmek mümkündür: i) eser sahibi olarak tanıtılma hakkı (*droit de paternité*),⁷ ii) umuma arz hakkı (*droit de divulgation*),⁸ iii) eserin bütünlüğünü koruma hakkı (*droit à l'intégrité*),⁹ iv) eseri geri çekme hakkı (*droit*

⁴ NEWMAN, Simon, "The Development of Copyright and Moral Rights in the European Legal Systems", *European Intellectual Property Review*, Cilt: 33, Sayı: 11, 2011, s. 682.

⁵ NEWMAN, s. 682.

⁶ SARRAUT, Raymond, "Current Theory on the Moral Right of Authors and Artists under French Law", *The American Journal of Comparative Law*, Cilt: 16, Sayı: 4, 1968, s. 486, 465; ADENEY, s. 165.

⁷ Eser sahibi olarak tanıtılma hakkı, korunan eser üzerinde eser sahipliği iddia edebilme hakkıdır (bkz. DAVIES/GARRET, s. 5).

⁸ Umuma iletim hakkı, eserin ne zaman kamuoyuna sunulmaya hazır olduğunu ve eserin hangi biçimde kamuya sunulacağını belirleme hakkıdır (bkz. DAVIES/GARRET, s. 5).

⁹ Eserde değişiklik yapılmasını menetme hakkı, eser sahibinin onuruna veya itibarına zarar verecek şekilde eserin bozulmasını, tahrif edilmesini veya başka bir şekilde değiştirilmesini önleme hakkıdır (bkz. DAVIES/GARRET, s. 6).

au retrait et droit au repentir),¹⁰ ve v) esere erişim hakkı (*droit d'accès*).¹¹ Bu haklar, artık dünya çapında 162 farklı yargı alanında çeşitli derecelerde, geniş çapta tanınmaktadır.¹² Bazı manevi haklar – eser sahibi olarak tanıtılma hakkı ve eserde değişiklik yapılmasını men etme hakkı – Bern Sözleşmesi'nin 6bis maddesinde uluslararası düzenlemeye kavuşmuştur.¹³ 1996 yılında imzalanan Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü İcralar ve Fonogramlar Sözleşmesi (WPPT), icracı sanatçılar bakımından ilk kez bazı manevi haklara uluslararası koruma öngörmüştür.¹⁴

Kıta Avrupası hukukunun önde gelen iki ülkesi olan Fransa ve Almanya, günümüzde manevi haklar konusunda iki farklı yaklaşıma sahiptir. Fransız fikri mülkiyet hukukunda korunan manevi haklar, şu şekildedir: i) eser sahibi olarak tanıtılma hakkı (*droit de paternité*);¹⁵ ii) umuma arz hakkı (*droit de divulgation*);¹⁶ iii) eserin bütünlüğünü koruma hakkı (*droit à l'intégrité*);¹⁷ iv) geri çekme hakkı (*droit au retrait et droit au repentir*);¹⁸ ve v) erişim hakkı (*Droit d'accès*).¹⁹ Fransa'da manevi haklar doğaları gereği

¹⁰ Geri çekme hakkı, eseri kamuya yaymaktan ve kamu kullanımından geri çekme hakkıdır (bkz. DAVIES/GARRET, s. 6).

¹¹ Erişim hakkı, eserin asıl sahibinden eserin aslına veya kopyasına erişim talep etme hakkıdır (bkz. DAVIES/GARRET, s. 6).

¹² DAVIES/GARRET, s. 4, dipnot 4.

¹³ Bern Sözleşmesi, 6bis maddesi: “Eser sahibinin mali haklarından bağımsız olarak ve bu hakların devrinden sonra dahi, eser sahibi, eseri üzerindeki sahipliğini ileri sürmek ve eserinin her türlü tahrifine, bozulmasına veya diğer değişikliklerine veya şeref veya itibarına zarar verebilecek her türlü küçük düşürücü fiillere itiraz etme hakkına sahip olacaktır.”

¹⁴ WPPT, Madde 5/1: “Sanatçıların mali haklarından bağımsız olarak ve bu hakların devredilmesinden sonra dahi, icracı sanatçılar, canlı sesli icralar ya da fonogramlar üzerine tespit edilmiş icralar ile ilgili olarak, icranın kullanım şekli bu ifadenin ortadan kaldırılmasını gerektirmedikçe, icracı sanatçı kendi eserlerinin icracısı olarak tanımlanma hakkını muhafaza eder ve icranın kendi itibarını halel getirecek şekilde tahrif edilmesine, bozulmasına ve herhangi bir şekilde değiştirilmesine muhalefet etme hakkını muhafaza eder.”

¹⁵ Fikri Mülkiyet Kanunu (Code de la Propriété Intellectuelle (CPI)) m. L. 121-1.

¹⁶ CPI m. L.121-2.

¹⁷ CPI L. 121-1 al.1. Fransız hukukunda saygı hakkını düzenleyen başka birçok hüküm vardır: Görsel işitsel eserler için m. 121-5 al. 3; halka açık olarak tiyatro, sinema, televizyon kanalları, dijital sunucular aracılığıyla icra edilebilecek eserler için m. 132-22; yayıncılık sektörü için m. 132-11 al. 2.

¹⁸ CPI m. L. 121-4.

¹⁹ CPI m. 111-3. Bu hükümlere ilişkin yorumlar için bkz. DAVIES/GARNETT, s. 365-402; ADENEY, s. 163-215.

ebedi bir şekilde korunmaktadır. Ayrıca, bu haklardan feragat etmek veya hakları devretmek mümkün değildir.²⁰

Öte yandan, Alman Telif Hakkı Kanunu tarafından korunan manevi haklar, şu şekilde sıralanabilir: i) umuma arz hakkı, ii) eser sahibi olarak tanıtılma hakkı ve iii) eserin bütünlüğünü koruma hakkı.²¹ Buna ek olarak, Alman hukuku, eser sahiplerinin edebi, ilmî veya sanatsal fikirleri değiştiğinde eserlerini geri çekmelerine imkân tanımaktadır.²² Fransız hukuku, mali ve manevi hakları ayrı hak kategorileri olarak görürken, Alman hukuku, eser sahiplerinin hem manevi hem de mali haklarının birbirlerinden ayıramayacak kadar içe içe geçtiği ‘tekçi bir yaklaşım’²³ benimsemiştir. Bu, yalnızca manevi hakların devredilemeyeceği veya feragat edilemeyeceği anlamına gelmemektedir; bir bütün olarak telif hakkının da devredilemez veya feragat edilemez nitelikte olduğu anlamına gelmektedir.²⁴ Bu farklılığın bir sonucu olarak, Fransa’daki düzenlemenin aksine, Almanya’da manevi haklar sonsuza kadar korunmakta ve koruma eser sahibinin ölümünden sonra 70 yıl devam etmektedir.²⁵

Tarihî olarak, Anglosakson hukuk dünyasının manevi hakların korunması bakımından Fransız *le droit d’auteur* geleneğinden ayrıldığı söylenebilir. Fransızların manevi, dokunulmaz, devredilemez ve teorik olarak ebedi olan *le droit d’auteur* kavramı, Anglosakson hukuku nezdinde kabul edilemez bulunmuştur. Bu ayrışmanın temel sebebi, Anglosakson

²⁰ CPI m. L 121-1. Bu, en yüksek Fransız Temyiz Mahkemesi’nin bir Amerikan kara filmi olan ‘The Asphalt Jungle’ın Fransız televizyonlarında renkli versiyonunun yayınlanmasını yasaklamasına yol açmıştır. Mahkeme, filmin renkli versiyonunun yayınlanmasının filmin senaryo yazarı ve yönetmeninin eserin bütünlüğünü koruma hakkını ihlal ettiğine karar vermiştir. Gerek yazar gerekse de yönetmen ABD yasalarına göre manevi haklarından feragat ettiklerine dair sözleşmeler imzalamış olsa da, mahkeme bu tür bir feragatnamenin Fransız kanunlarına göre geçersiz olduğuna karar vermiştir.

²¹ Urheberrechtsgesetz § 12-14.

²² Urheberrechtsgesetz § 42.

²³ Alman duayen hukuk profesörü Eugen Ulmer bu teoriyi açıklamak için “aynı ağacın iki dalı” metaforunu kullanmıştır. Bkz. ULMER, Eugen, Urheber-und Verlagsrecht, 3. Baskı, Springer-Verlag, 1980, s. 116-117.

²⁴ Urheberrechtsgesetz § 7[1].

²⁵ Urheberrechtsgesetz § 64.

hukuk sistemindeki telif hakkının Rönesans dönemindeki kraliyet sansürü sonucu ortaya çıkan bir hukukî kurum olması ve teknik değişimlere pragmatik bir yanıt olarak gelişmiş olmasıdır. Bununla birlikte, manevi hakların korunması fikri, Anglosakson hukuk sistemine hiçbir zaman tamamen yabancı olmamıştır. Nitekim eski tarihli *Millar v Taylor* davasında,²⁶ eser sahibi ile eser arasında bazı şahsî ve manevi bağlantılar olduğu kabul edilmiştir. İngiliz tarihinin en saygın hâkimlerinden biri olan Lord Mansfield, bu davada, telif hakkının mali haklar ile kişilik (manevi) haklarının bir karışımı olduğunu belirtmiştir.²⁷

Millar v Taylor davasından uzun bir süre sonra Birleşik Krallık'ta manevi haklara, farklı yöntemler aracılığıyla sınırlı bir koruma getirildiğini gözlemek mümkündür. Bu yöntemler arasında; sanatçılara çizimlerinin izinsiz olarak değiştirilmesine veya eserlerin üzerine sahte imza atılmasına karşı koruma sağlanması²⁸; eser sahipliğinin yanlış bir şekilde başkasına atfedilmesine karşı genel bir hak sağlanması²⁹; yayım hakkı³⁰; işleme hakkı³¹; sözleşme hukuku; passing-off (Birleşik Krallık hukukuna özgü haksız rekabete benzeyen bir doktrin) ve hakaretlere karşı sağlanan koruma bulunmakta idi.³² Bu sebeple, Birleşik Krallık'taki manevi hakların korunmasına ilişkin bu hükümlerin, Bern Sözleşmesi'nin 6bis maddesinin gereklerini yerine getirmek için yeterli olduğu ve bu hususta özel bir kanun hükmüne gerek olmadığı ileri sürülmüştür. Bu konu, ABD'de halen tartışılmaktadır. İngiliz hukukunda manevi hakların kanunen düzenlenmesi nihayetinde Copyright, Designs and Patents Act 1988 (CDPA) kabulü ile gerçekleşmiştir.³³ CDPA, Bölüm IV'te manevi haklar şu şekilde tanımlanmaktadır: i) eser sahibi veya yönetmen olarak

²⁶ *Millar v. Taylor*, 1769, 4 Burr. 2303.

²⁷ *Millar v. Taylor*, 1769), 4 Burr. 2303; 98 Eng. Rep. (K.B. 1769) 201, 252, 253. Bkz. DAVIES/GARNETT, s. 14.

²⁸ Copyright Act 1956 ile değiştirilip genişletilen Fine Arts Copyright Act 1862, s. 43.

²⁹ Copyright Act 1956, s. 43.

³⁰ e.g. *Doyle v Wright* [1928-35] MCC 243 (Ch 191) (Eng).

³¹ Bkz. DWORKIN, Gerald, "The Moral Rights of the Author: Moral Rights and the Common Law Countries", 19 Colum-VLA JL & Arts 229, 1994.

³² NEWMAN, s. 683.

³³ Bu hükümlerle ilgili inceleme için bkz. DAVIES/GARNETT, s. 79-336; ADENEY, s. 368-440.

tanıtılma hakkı;³⁴ ii) eserde onur kırıcı değişiklik yapmaya itiraz etme hakkı;³⁵ iii) bir eserin eser sahibi veya yönetmeni olarak yanlış bir şekilde kendisine atfedilmesini önleme hakkı;³⁶ iv) belirli fotoğraf ve filmlerle ilgili olarak mahremiyet hakkı.³⁷ Birleşik Krallık'ta manevi haklar, ilgili esere tanınan koruma süresince korunmaktadır. Ancak, eser sahipliğinin yanlış atfedilmesini önleme hakkı, yanlış bir şekilde ismi eserde zikredilen kişinin ölümünden sonra yalnızca 20 yıl sürmektedir. Birleşik Krallık telif hukuku, manevi haklar bakımından tamamen farklı bir yaklaşım benimsemektedir. Buna göre manevi haklar, devredilemez niteliktedir ancak bu haklardan feragat etmek mümkündür.³⁸

Türkiye'de telif haklarının korunmasına ilişkin ilk kanunî düzenlemeler 19'uncu yüzyılda gerçekleşmiştir. Bugün, Türk telif hukukunda, eser sahipleri için altı manevi hak tanınmaktadır: i) umuma arz hakkı;³⁹ ii) eser sahibi olarak tanıtılma hakkı;⁴⁰ iii) eserde değişiklik yapılmasını önleme hakkı;⁴¹ iv) eserin aslına ulaşma hakkı;⁴² v) eseri tahrip etmeyi önleme hakkı;⁴³ ve vi) sergileme hakkı.⁴⁴ Türk hukukunda icracı sanatçılara da icra sahibi olarak tanıtılma hakkı ve icrada değişiklik yapılmasını önleme hakkı tanınmıştır.⁴⁵

Bu makalenin amacı, manevi hakların Türkiye'deki tarihî gelişimini incelemektir. Bu amaçla, ikinci bölümde Osmanlı İmparatorluğu döneminde kabul edilen manevi haklar, tarihî gelişim çizgileri içinde incelenmektedir. Üçüncü bölümde, cumhuriyet döneminde kabul edilen altı tür manevi hak, bunlara özgü yargı kararlarındaki yorumlarıyla birlikte ele

³⁴ CDPA, s. 77-99.

³⁵ CDPA, s. 80-83.

³⁶ CDPA, s. 84.

³⁷ CDPA, s. 85.

³⁸ CDPA, s. 87.

³⁹ FSEK, m. 15.

⁴⁰ FSEK, m. 16.

⁴¹ FSEK, m. 16.

⁴² FSEK, m. 17/1.

⁴³ FSEK, m. 17/2.

⁴⁴ FSEK, m. 17/3.

⁴⁵ FSEK, m. 80/1-(A)(1).

almaktadır. Son olarak dördüncü bölüm, Türk telif hukukundaki manevi hakların sağladığı korumanın kavramlaştırılması konusuna ayrılmıştır.

I. OSMANLI ETKİLERİ

A. İlk Adımlar

Manevi haklar, tarihî olarak ilk Türk telif hakkı kanunlarında nasıl düzenlendi ve bu kanunların temel felsefelerinde ne şekilde yer buldu? Türkiye’de telif hakkının geçmişi Osmanlı Devleti’ne kadar uzanmaktadır.⁴⁶ Türkiye’de telif hakkına ilişkin ilk düzenlemeleri incelemeyen önce, Osmanlı hukuk sisteminin nasıl şekillendiğini anlamak önem arz etmektedir.

Osmanlı İmparatorluğu’nda, kural olarak, tüm imparatorlukta geçerli olan tek bir hukuk sistemi mevcuttu. Kişinin şahsi hallerini ilgilendiren hukuki durumlarda İslam hukukunun uygulanması gibi, diğer yabancı hukuk sistemlerinin uygulanacağı bazı alanlar da bulunmaktaydı.⁴⁷ Osmanlı hukuku, Tanzimat’a kadar, esas olarak iki temel kaynağa dayanıyordu: İslam hukuku (*şeriat*) ve padişah tarafından şeriat dışı alanda İslam yararına konulan hükümleri içeren örf hukuku.⁴⁸ İslam hukuku,

⁴⁶ Telif hakkı korumasının ilk biçimleri bir ödül, tekel veya teşvik şeklinde olabilmekteydi. Örneğin Fatih Sultan Mehmet, geçimlerini sağlayabilmeleri için yaklaşık 30 şaire maaş veriyordu. AKAY, Tolga, Osmanlı Devleti’nde Fikri Mülkiyet (1850-1914), Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı, Kayseri, 2015, s. 68, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>. Kanuni Sultan Süleyman iktidarı sırasında, saygın bir şair ve Sultan’ın yakın arkadaşı olan Bakî, şeyhülislam olmaya çok yaklaşmış ancak alamamıştır. İNALCIK, Halil, Şair ve Patron, 4. Baskı, Ankara, Doğu-Batı Yayınları, 2011, s. 22. Üçüncü Sultan Murad, 1954 yılında Brantoon ve Orazio Bandini adlı iki azınlık tüccarına devlet sınırları içinde sınırlı sayıda kitap ticareti yapmak üzere imtiyaz verilmesi için bir ferman çıkarmıştır. Bu imtiyaz Türkçe, Arapça ve Farsça kitaplar ile sınırlı olarak verilmiştir. Ferman için bkz. PEKTAŞ, Nil, Beginnings of Printing in the Ottoman Capital: Book Production and Circulation in Early Modern Istanbul, Osmanlı Bilimi Araştırmaları, Cilt: XVI/2, 2015, s. 12.

⁴⁷ Bkz. KARPAT, Kemal/ ZENS, Robert, Ottoman Borderlands: Issues, Personalities and Political Changes, Center of Turkish Studies, University of Wisconsin Press, 2003.

⁴⁸ HANİOĞLU, M Şükrü, A Brief History of the Late Ottoman Empire, Princeton University Press, 2008, s. 18.

kişilik hakları, aile hukuku, miras hukuku, ticaret hukuku ve borçlar hukuku gibi alanlarda uygulanıyordu.⁴⁹ Uygulamada, bu meselelerden doğan uyuşmazlıklar fıkha dayalı olarak çözülmüyordu. Yine Osmanlı uygulamasında, fikhî hükümler, ceza kanunu olarak kabul edilmişti, ancak padişah kanunnameleri de bu alanı düzenlemek için ana kaynak olarak kullanılmıştır.⁵⁰ Padişah, örfî hukuk koyma yetkisini, İslam hukukuna uygunluğun sağlanması amacıyla Şeyhülislam'dan fetva alarak ve fermanlar aracılığıyla kullanmıştır.⁵¹ Yasama yetkisi kullanılırken kamu yararını koruma ve adalet ilkeleri esas alınmıştır.⁵² Padişah, yasama yetkisini, *yasaknâmeler* (bazı fiilleri yasaklayan veya yeni durumlar için çıkarılan düzenlemeler⁵³), *adaletnâmeler* (devlet otoritesini temsil edenlerin, reâyâ'ya karşı bu otoriteyi kötüye kullanmalarını yasaklayan ve İslam hukuku, kanun ve adalet sınırları dahilinde hareket etmelerini emreden düzenlemeler⁵⁴), *kanunnâmeler* (padişah tarafından konulan kanunları derleyen ve ilgilileri uygulamaya yetkili kılan ferman hükümleri⁵⁵) ve kadılar için çıkarılan *tevki'ler* (belirli kanunları kadılara tebliğ eden hükümler⁵⁶) şeklinde kullanabiliyordu. Padişah tarafından bazı vilayetler için de idare hukuku, vergi hukuku ve benzeri alanlarda düzenlemeler yürürlüğe konulmuştur. Bu bölgesel düzenlemeler, mahalli örf ve gelenekleri dikkate olarak oluşturulmuştur.⁵⁷ İşte, padişahın İslam hukuku dışında cemiyetin hayrı için sırf kendi iradesine dayanarak çıkardığı bu kanunlar (*lex principis*) örf hukukunu oluşturmuştur.⁵⁸ Bu ikili hukuk düzeni içinde, telif hakkını düzenleyen ilk kanun nasıl ortaya çıkmıştır?

⁴⁹ HANİOĞLU, s. 18.

⁵⁰ HANİOĞLU, s. 18.

⁵¹ ÜÇÖK, Coşkun/MUMCU, Ahmet/BOZKURT, Nihal, Türk Hukuk Tarihi, 11. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi, 2007, s. 226-227.

⁵² İNALCIK, Halil, "Osmanlı Hukukuna Giriş: Örfi-Sultani Hukuk ve Fatih'in Kanunları", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt: 13, Sayı: 2, 1958, s. 104.

⁵³ İNALCIK, s. 124.

⁵⁴ İNALCIK, Halil, Adâletnâmeler, (Osmanlı'da Devlet, Hukuk ve Adalet içinde), 11. Baskı, İstanbul, Kronik Yayınları, 2020, s. 95.

⁵⁵ İNALCIK, s. 124; ÜÇÖK/MUMCU/BOZKURT, s. 227.

⁵⁶ İNALCIK, s. 124.

⁵⁷ HANİOĞLU, s. 18.

⁵⁸ İNALCIK, s. 103.

Telif hakkı, İslam hukukunda tanınıyordu ve hala da tanınmaktadır. Ancak, bu hak İslam hukukunda satılabilen veya devredilebilen bir mal olarak düşünülmemiştir. Telif hakkı şahsi veya aynî bir hak olarak da görülmemiştir. Bu hak, ilk olarak bilimi ve sanatı teşvik etmek için tanınmış olup sahibine, eserin çoğaltılmasından ve satışından elde edilen gelirden pay alma hakkı tanımıştır. Bunlar, bu amaca matuf manevi mal olarak düşünülümüştür.⁵⁹ Hukuk tarihçilerinin Türkiye’deki fikri mülkiyet hukukunun tarihi üzerine yapmış olduğu araştırmalar çok az olduğu için,⁶⁰ Osmanlı İmparatorluğu’nda telif hakkıyla ilgili İslam hukukunun uygulandığı bir dava bugüne kadar bildirilmemiştir.

Genellikle, telif hakkının ortaya çıkışının matbaanın bulunmasıyla başladığı söylenmektedir. Peki Türkiye’de telif hakkı düzenlemelerinin ortaya çıkışında matbaanın icadının herhangi bir etkisi olmuş mudur? Matbaa, Osmanlı İmparatorluğu’na ilk olarak İstanbul’daki Sefarad Yahudileri tarafından 1493 yılında getirilmiştir.⁶¹ 18’inci yüzyıla kadar matbaa yalnızca gayrimüslimler tarafından kullanılmıştır.⁶² İlk Türk matbaası

⁵⁹ KARAMAN, Hayreddin, *Mukayeseli İslam Hukuku*, İstanbul, İz Yayıncılık, Cilt: 3, 2003, 9-10 dipnot 1 ve 22.

⁶⁰ Bu konuda sadece iki çalışmadan bahsedilebilir: ÇAKMAK, Diren, *Osmanlı İmparatorluğu’nun Kapitalistleşme Tecrübesi ve Telif Haklarının Gelişimi*, Libra Yayınları ve AKAY, Tolga, *Osmanlı Devleti’nde Fikri Mülkiyet (1850-1914)* (Yayınlanmamış Doktora Tezi), <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>.

⁶¹ İstanbul’daki ilk Yahudi yayınevleri hakkında bilgi için bkz. ASHER, Jacob/ Marx, Alexander, *The First Book Printed in Constantinople: An Original Leaf of Jacob ben Asher’s ‘Arba’ah Turim’*, Constantinople, 1493, Oxford University Press, 1946.; BEN-NAEHE, Yaron, “Hebrew printing houses in the Ottoman Empire”, in *Jewish Journalism and Printing Houses in the Ottoman Empire and Modern Turkey*, (Editör NASSÍ, Gad), İstanbul, The Isis Press, 2001, s. 35–82; SIMON, Rachel, “The Contribution of Hebrew Printing Houses and Printers in Constantinople to Ladino Culture and Scholarship”, *Judaica Librarianship*, Cilt: 16/17, 2011, s. 125-135. Diğer tarihçiler, İstanbul’da ilk matbaanın kurulduğu tarih için 1493-1495 yılları arasında farklı tarihler ileri sürmektedir. Bu görüşler için bkz: BERKES, Niyazi, *Türkiye’de Çağdaşlaşma*, Yapı Kredi Yayınları, 2017, s. 58; ALTUNTEK, Serpil, “İlk Türk Matbaasının Kuruluşu ve İbrahim Müteferrika”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 1, Temmuz 1993, s. 191-204; 192; LEWIS, Bernard, *The Emergence of Modern Turkey*, Oxford University Press, 1968, s. 50.

⁶² PEKTAŞ, s. 13-27.

bu dönemde iki kişinin çabalarıyla ortaya çıkmıştır.⁶³ Bunlardan ilki, 1720’de Osmanlı Büyükelçisi olarak Paris’e giden ünlü Yirmisekiz Mehmet Çelebi’nin oğlu olan Said Çelebi’dir. Said Çelebi, babasına Paris yolculuğunda eşlik etmiştir. Fransa’da bulunduğu süre boyunca Said Çelebi, matbaacılık sanatına ilgi duymuş ve orada matbaanın yararlı olduğuna da ikna olmuştur.⁶⁴

Said Çelebi, İstanbul’a döndüğünde, Türk matbaasının gerçek kurucusu ve ilk yöneticisi olan Macar asıllı İbrahim Müteferrika’nın da matbaaya karşı benzer bir ilgisi bulunduğunu keşfetmiştir.⁶⁵ İbrahim Müteferrika, Said Çelebi ile birlikte matbaanın faydalarına dair hazırlamış olduğu *Vesilet-üt-Tıbaa* isimli risaleyi Sadrazam’a sunmuştur. Bir matbaa açılması yönündeki taleplerini de risaleye eklemiştir.⁶⁶ Bu talep üzerine, Sadrazam meseleyi Şeyh-ül İslam’a havale etmiştir. Şeyh-ül İslam, İbrahim Müteferrika’nın risalesiyle ikna olarak, din dışındaki konularda Türkçe kitap basılmasına izin veren bir fetva yayımlamıştır.⁶⁷ Nihayet Temmuz 1727’de, fetvaya dayanarak hazırlanan padişah fermanıyla, bu tür kitapları basmak üzere ilk Türk matbaasının kurulmasına izin verilmiştir.⁶⁸ Bu matbaada ilk kitap, 1729’da basılmıştır. Ancak telif hakkıyla ilgili hüküm içeren ilk kanunî düzenlenme, matbaanın kuruluşundan yaklaşık bir yüzyıl sonra kabul edilmiştir. Bu husus düşünüldüğünde, matbaanın kurulmasının telif hakkına dair ilk kanunî düzenlemenin kabulünde bir etkisinin olmadığı söylenebilir.

19’uncu yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu önemli ölçüde modernleşme ve Avrupalılaşmaya doğru yön değiştirmiştir. Osmanlı İmparatorluğu’nda en köklü reformlar Tanzimat döneminde gerçekleştirilmiştir.⁶⁹ Reformlar, 1839 yılında başlamış, ardından 1856’da ikinci dalga

⁶³ BERKES, s. 56; LEWIS, s. 50; UZUNÇARŞILI, İbrahim Hakkı, Osmanlı Tarihi, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Cilt IV, Bölüm: 1, 2011, s. 158.

⁶⁴ BERKES, s. 56; LEWIS, s. 50; UZUNÇARŞILI, s. 158.

⁶⁵ LEWIS, s. 50-51; UZUNÇARŞILI, s. 159.

⁶⁶ BERKES, s. 57; LEWIS, s. 51; UZUNÇARŞILI, s. 159.

⁶⁷ UZUNÇARŞILI, s. 159-160.

⁶⁸ Modern Türk alfabesiyle yazılmış bu fermanın bazı kısımları için bkz. UZUNÇARŞILI, s. 160, dipnot 2.

⁶⁹ HANİOĞLU, s. 91.

gerçekleşmiş ve 1879'da da sona ermiştir.⁷⁰ Tanzimat, önemli ekonomik, idari, hukuki, eğitimsel, teknolojik, politik ve kültürel değişiklikler ve bu değişikliklerin getirdiği sonuçlarla yaşamın tüm alanlarını kapsamıştır.⁷¹ Kültür alanında Tanzimat; matbaanın, edebiyatın ve sanat faaliyetlerinin hızla artmasını sağlamıştır. Şükrü Hanioglu'nun hatırlattığı gibi:

'Büyük Osmanlı matbaaları, 1727-1838 yılları arasında bir asırdan fazla bir sürede toplamda yalnızca 142 kitap yayınladılar. Her kitabın çok az nüshalarda basıldığı da gözönüne alındığında bu istatistik; 19'uncu yüzyılın ortalarında hareketli matbaanın ortaya çıkmasına kadar, matbaanın kurulmasının Osmanlı'nın kültürel yaşamını değiştirmedeği ortaya koymaktadır.'⁷²

Hukuk alanında medeni konularla ilgili çoğunlukla şerh hükümleri dayalı olarak on altı bölümlük bir kodifikasyon olan *Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye* (Mecelle) kabul edilmiştir. Mecelle çalışmaları 1868'de başlamış ve 1876'da tamamlanmıştır.⁷³ Mecelle, hükümleri itibarıyla İslam hukukundan daha bireyci bir yaklaşıma sahip olmuştur.⁷⁴ Zamanı itibarıyla modern bir bakış açısına sahip olmasına rağmen telif hakkı Mecelle'ye dahil edilmemiştir.

⁷⁰ Bkz. HANİOĞLU, s. 91-108; DAVISON, Roderic H, *Reforms in the Ottoman Empire 1856-1876*, Princeton University Press, 1963.

⁷¹ HANİOĞLU, s. 94-100; KASABA, Reşat, *The Ottoman Empire and the World Economy: The Nineteenth Century*, State University of New York Press, 1988, s. 50; FORTNA, Benjamin C, *Learning to Read in the Late Ottoman Empire and the Early Turkish Republic*, Palgrave Macmillan, 2011, s. 21.

⁷² HANİOĞLU, s. 38 (İç notlar çıkarılmıştır).

⁷³ TOPRAK, Zafer, "From Plurality to Unity: Codification and Jurisprudence in the Late Ottoman Empire"; FRANGOUDAKI, Anna/ KEYDER, Çağlar, *Ways to Modernity in Greece and Turkey: Encounters with Europe, 1850 - 1950*, Library of European Studies, 2007, 26-39, s. 35.

⁷⁴ MARDİN, Ebul'ula, *İslâm Ansiklopedisi VII: Mecelle*, Maarif Basımevi, İstanbul, 1957, s. 433- 436; BERKİ, Ali Himmet, *Açıklamalı Mecelle (Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye)*, Hikmet Yayınları, İstanbul, 1979; OSMANOĞLU KARAHASANOĞLU, Cihan, "Mecelle-i Ahkam-ı Adliyye'nin Yürürlüğe Girişi ve Türk Hukuk Tarihi Bakımından Önemi", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 2011, Sayı: 29, ss. 93-124.

Tazminat döneminde kültürel değişimler, eğitim reformlarında da kendini göstermiştir. Telif haklarıyla ilgili ilk mevzuat olan ve 1850’de kabul edilen *Encümen-i Daniş Nizamnamesi*⁷⁵ bu bağlamda ortaya çıkmıştır. Encümen-i Daniş, devlet kurumlarının geniş çaplı modernizasyonunu başlatma çabasının bir parçası olarak Fransız Akademisi (*Académie Française*) modelinden esinlenerek kurulmuştur.⁷⁶ Encümen-i Daniş, *Darülfünûn*’da (1846 yılında inşa edilen ve 1870 yılında İstanbul’da hizmete giren üniversite) verilecek derslere yönelik ders kitaplarının hazırlanması için özel olarak kurulmuştur.⁷⁷ Bununla birlikte, Encümen-i Daniş’in ilgili Nizamname’de tanımlanan temel görevi, çeşitli bilim kitaplarını Türkçe’ye tercüme edip veya derleyip yayınlamak ve Türk dilinin gelişimine hizmet etmek olarak belirlenmiştir.⁷⁸ Telif hakkının korunması için benimsenmiş temel sistem, ilgili devlet organları ve nihayetinde padişah tarafından onaylanan ve Nizamname’de yer alan üç kategoriden⁷⁹ birisinin kapsamına giren eserlerin (yalnızca kitapların) eser sahiplerine, bilim ve sanata olan katkılarının tasdiklenmesi amacıyla ödül verilmesi şeklinde olmuştur.⁸⁰ Nizamname’de tanınan temel haklar, eser sahiplerinin kitaplarını yayımlama ve satışlarından gelir elde etme hakkıdır.⁸¹ Nizamname’de ayrıca, bazı yazarların isminin, ‘imtiyaz levhası namıyla Encümen mahalinde yapılan kitabeye’ yazılması ve böylece eser sahibinin isminin

⁷⁵ TEKİNALP, Ünal, Fikri Mülkiyet Hukuku, 5. Basım, Vedat Kitabevi, İstanbul, 2012, s. 87; ÇAKMAK, Diren, “Osmanlı Telif Hukuku ile İlgili Mevzuat”, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı: 21, 2007, 191-234, s. 199.

⁷⁶ AKYÜZ, Kenan, Encümen-i Daniş, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1975, s. 29-30; Ahmet Cevdet Paşa, Tezâkir 40-Tetimme, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1991, s. 40, 46; KÜÇÜKLER, Osman Zahit, “Encümen-i Daniş’in Kurumsal Yapısı”, TODAİE Kamu Yönetimi Dergisi, 2012, Cilt: 6, Sayı: 2, s. 184-185.

⁷⁷ HANİOĞLU, s. 102-103. Ayrıca bkz. Prof. Ekmeleddin İhsanoğlu tarafından yapılmış olan “*Darülfünun: How was the first modern university established in the Muslim world?*” başlıklı konuşmanın özeti <https://globalcenters.columbia.edu/news/darulfunun-how-was-first-modern-university-established-muslim-world>.

⁷⁸ Encümen-i Daniş Nizamnamesi, III. Bölüm, 1. Bend.

⁷⁹ Encümen-i Daniş Nizamnamesi, IV. Bölüm, 1. Bend.

⁸⁰ Encümen-i Daniş Nizamnamesi, IV. Bölüm, 2-4. Bendler.

⁸¹ Encümen-i Daniş Nizamnamesi, IV. Bölüm, 2. Bend. Ancak Meclis-i Maarif-i Umu-miye (Genel Eğitim Meclisi – 1946-1864 yılları arasında Encümen-i Daniş üzerinde denetleyici bir görevi de bulunan daimi bir eğitim meclisi) gerekli gördüğünde, kitapların yayım hakkını kamulaştırma hakkına sahiptir.

ebedileştirilerek onurlandırılması öngörülmüştür.⁸² Bu kuralın, eser sahibi olarak tanıtılma hakkının benzer mahiyette bir hak tanıdığını söylemek mümkündür. İsmi levhada yazılması, icra edilebilir bir hak olmaksızın ziyade, eser sahibini şereflendirmek üzere getirilmiş bir imtiyazdır.

Daha sonra, 1857 yılında kabul edilen *Telif Nizamnamesi*⁸³ olarak da bilinen *Kitap Tab'ı Hakkında Nizamname*, eser sahiplerine kitaplarını yayımlamaları için ömür boyu tekel hakkı veren ilk telif hakları kanunu olmuştur.⁸⁴ Nizamname, 1872 ve 1876 yıllarında olmak üzere iki kez değiştirilmiştir.⁸⁵ Ancak, eser sahibi olarak tanıtılma manevi hakkını içeren bir düzenlemeye, 1857 yılında kabul edilen Telif Nizamnamesi'ni tamamlamak için kabul edilen 1870 tarihli *Telif ve Tercüme Nizamnamesi*'nde yer verilmiştir.⁸⁶ Bu nizamnameyle Maarif-i Umumiye Nezareti Bakanlığı (Milli Eğitim Bakanlığı) tarafından bir ders kitabı hazırlamak üzere görevlendirilen bir yazarın, eseri çoğaltma ve ticarete sunma hakkının hukuken bakanlığa devredileceği ancak eser sahibi olarak tanıtılma hakkının yazara ait olduğu kabul edilmiştir.⁸⁷

⁸² Encümen-i Daniş Nizamnamesi, IV. Bölüm, 3-4 Bendler. Bazı eser sahipleri madalya ile de ödüllendirebilmekteydi. Encümen-i Daniş Nizamnamesi, IV. Bölüm, 4. Bend.

⁸³ CEYLAN, Ayhan, "Tanzimat Dönemi Osmanlı Basım ve Yayımında Hukuki Düzen (1839-1876)", *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 1, Bahar, 2006, 139-155, s. 148.

⁸⁴ *Kitap Tab'ı Hakkında Nizamname*, Madde 2. 1857 tarihli Matbuat Nizamnamesi'nin 8. maddesi ile de eser sahiplerine ömür boyu süren bir tekel hakkı sağlanmıştır. Ancak *Kitap Tab'ı Hakkında Nizamname*'den farklı olarak Matbuat Nizamnamesi'nde yer alan düzenlemede eser sahiplerinin hakları devredilemezdi ve haklar yalnızca onaylanmış yayınevleri bünyesinde kullanılabilirdi. Bu nedenle *Kitap Tab'ı Hakkında Nizamname* tüm yazarlar için kitap yayımlama hakkını serbestleştirmiş oldu.

⁸⁵ 1872 yılında yapılan değişiklikler telif hakkı koruma süresini eser sahibinin yaşam süresinden 40 yıla indirip telif hakkının miras yoluyla intikaline imkân tanırken, 1876 yılında yapılan değişiklikler bir eserin sahibinin veya onun mirasçılarının ölümü halinde eserin yayımlanabilmesi için gerekli olan şartları düzenlemiştir.

⁸⁶ Bu düzenleme esas olarak, 1857 yılında kabul edilen *Kitap Tab'ı Hakkında Nizamname*'ye tabi olmayan ders kitaplarına ilişkin kurallar içermekteydi. CEYLAN, s. 148.

⁸⁷ 1870 yılında kabul edilen Telif ve Tercüme Nizamnamesi, madde 24.

B. 1910 yılında Kabul Edilen Hakk-ı Telif Kanunu

1910 yılında kabul edilen Hakk-ı Telif Kanunu Avrupa'da geçerli olan telif hukuku ruhunu yansıtan bir düzenleme olmuştur.⁸⁸ Telif hakkıyla ilgili önceki kanunî düzenlemeler, yalnızca ilgili devlet kurumlarının onayına tabi olan belirli kitap türleriyle sınırlı olarak bir koruma sağlamıştır. Ancak, Hakk-ı Telif Kanunu, telif hakkı korumasını diğer eser türlerini de kapsayacak şekilde genişletmiştir. Telif hakkı koruması her türden kitap, tablo, resimli eser, çizim, gravür, heykel, plan ve haritalar, teknik tasarımlar, müzik eserleri ve notalar (madde 2) çeviriler ve uyarlamalar (tiyatro senaryoları gibi), dersler, vaazlar, söylev, konferans konuşmaları ve eğlence maksatlı icralar (madde 3), haber makaleleri, fotoğraflar ve çizimleri (madde 4, ihtar şartına tabi olarak⁸⁹) kapsamıştır. Kanunlar, telif koruması kapsamının dışında bırakılmıştır (madde 8). Kanunda, fotoğrafik eserler, sinema eserleri ve radyo programlarından ise hiç bahsedilmemiştir.

Bir eserin telif hakkı korumasından yararlanabilmesi için de İstanbul'daki Milli Eğitim Bakanlığı'na veya bakanlığın her ilde yer alan yerel başkanlıklarından birine tescilin yapılması gerektiği öngörülmüştür (madde 20-22).⁹⁰ Bununla birlikte tescil, telif hakkı için kurucu değildir ve sadece dava açmak için bir ön şart olarak öngörülmüştür (madde 24).⁹¹

⁸⁸ BIRNHACK, Michael D, *Colonial Copyright: Intellectual Property in Mandate Palestine*, Oxford University Press, 2012, s. 84. Kanunu oluşturan kırk iki madde bulunmaktaydı.

⁸⁹ Günlük gazetelerde ve diğer süreli yayınlarda yayınlanan makale ve fotoğraflarda "tüm hakları saklıdır" ihtarını yer almalıdır. Bkz. Hakk-ı Telif Kanunu, madde 4.

⁹⁰ Eser sahibi, eserin adı, basım tarihi ve yeri, sayfa sayısı, yorumlar ve seri numara hakkında bilgi veren kayıt belirli bir ücret karşılığında yapılmaktadır. Bkz. Hakk-ı Telif Kanunu madde 21-22. Ayrıca eserin üç nüshası Bakanlık'a verilecektir. Bkz. Hakk-ı Telif Kanunu madde 21. Bakanlık, basılı bir nüshası bulunmasa veya yoksulluk veya mirasçılar arasındaki anlaşmazlık nedeniyle başka nüshalarının basılamaması durumunda bile halka fayda sağlayacak bir eseri yayınlama yetkisine de sahiptir (madde 19). Ayrıca Bakanlık, devir ve lisans sözleşmelerinin kaydı konusunda ek bir role sahiptir (madde 26).

⁹¹ BIRNHACK, s. 85.

Tescile tabi olarak telif hakkı koruması, eserin yayınlamasıyla başlatılmıştır (madde 9).⁹²

Kanunun sağladığı malî haklar, çoğaltma, yayma, tercüme, piyes haline getirme (madde 3, 6, 29) ve ayrıca tiyatro oyunları ve operanın umuma temsilidir (madde 10). Ancak, Meclis-i Mebusan ve Ayanda, mahkemede ve kamuya açık toplantında söylenen nutukları herkes yayımlayabilir. Bu mali haklar, ayrıca eleştiri istisnasına (madde 31) tabidir. Eserlerin çevrilmesi veya şerhe konu edilmesi de koruma kapsamı dışında bırakılmıştır (madde 31).

Kanun, bir yayımcının eser sahibinin izni olmadan eserde değişiklik yapmasını yasaklamıştır. Bu tür değişikliklerin yapıldığı hallerde, mahkemeye eserin yayımının engellenmesine ve bu kararın bir gazetede yayımlanmasına karar verme yetkisi tanınmıştır (madde 28). İlan, halkı eseri satın almama konusunda uyarmak için öngörülmüştür. Bu anlamda Kanun, eserin değiştirilmesini önleme hakkını korumuştur. Bu manevi hak, eser sahibi-yayımcı ilişkisi için uygulanabilir nitelikte idi ve üçüncü şahısları teşmil edilememekteydi.

Eser sahibi olarak tanıtılma hakkı, intihalle ilgili olan hükümde dolaylı bir biçimde düzenlenmiştir. Kanun, intihal suretiyle ihlal teşkil eden üç tür fiil tanımlamıştır: (i) bir başkasının ilim veya sanat eserlerinin kendine atfetmek veya (ii) bir kitabın ifadelerini veya bir müzik kompozisyonunun melodilerini değiştirerek esere kendi adını vermek veya (iii) eserin ifade tarzını baştan sona bozarak esere kendi adını koymak (madde 30).

Bu iki manevi hakkın ihlaline karşılık hukukî çare olarak tazminat mekanizması öngörülmüştür (madde 33). İntihal ayrıca kanun kapsamında suç sayılmıştır (madde 32, 35).⁹³

⁹² Koruma süresi, yazarın ömrü ve ölümünden itibaren otuz yıldır (madde 6). Koruma süresi; çizelge, gravür ve haritalarda eser sahibinin ölümünden itibaren 18 yıl (madde 7); tercümelere, tercümanın ölümünden itibaren 15 yıl olarak belirlenmiştir. Eser sahipleri ölmüş ve mirasçısı olmayan ya da mirasçıların da artık hayatta olmadığı öksüz eserler için özel bir kural tahsis edilmiştir. Bu eserler yeniden basılabilir, yayımlanabilir ve tercüme edilebilir (madde 17). Yayımlanmamış bir öksüz eseri kullanmak isteyen kişi, Bakanlığa lisans için başvurabilir. Bu durumda, baskıya bir yıl içinde başlanması şartıyla 10-15 yıl süreli lisans verilebilir (madde 18).

⁹³ Kanununun Latin alfabesiyle Osmanlı Türkçesine çevirisi için bkz. ÇAKMAK, 2007, s. 224-228.

II. CUMHURİYET DÖNEMİ

A. Osmanlı Döneminin Mirası ve FSEK'in Kabulü

Türkiye'de telif haklarının korunması ilgili diğer önemli ancak çoğu zaman unutulmuş bir başka belge, 1923 tarihinde imzalanan Lozan Antlaşmasıdır. Türkiye, Lozan Antlaşmasının Ticaret Sözleşmesinin m. 14/2 hükmü uyarınca, antlaşmanın yürürlüğe girmesinden itibaren on iki ay içinde Bern Sözleşmesi'ne katılmayı taahhüt etmiştir.⁹⁴ Ancak Türkiye, tercüme hakkına çekince koymuştur. Bern Sözleşmesi'nin diğer imzacı ülkeleri, bu çekinceye uzun süre karşı çıktıkları için, 1948 yılında kabul edilen Bern Sözleşmesi Brüksel Metni 1952'de⁹⁵, 1971 yılında kabul edilen Paris Metni ve Sözleşmenin 1979'da değiştirilmiş son hali 1996'da Türkiye'de yürürlüğe girmiştir.⁹⁶

Türkiye Cumhuriyeti 1923'te kurulmasına rağmen, Hakk-ı Telif Kanunu ancak 1951'de yeni bir kanun ile değiştirilmiştir.⁹⁷ Bu kanun, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'dur (FSEK).⁹⁸ FSEK, ilk hali itibarıyla Alman hukukunun ruhunu yansıtmaktadır. FSEK'in bu özelliği, Nazi zulmü⁹⁹ nedeniyle Almanya'dan Türkiye'ye gelen Profesör Ernst Hirsch'in FSEK'in hazırlık çalışmalarına katılmış olmasından kaynaklanmaktadır.¹⁰⁰

Türkiye'de telif haklarının korunması için bir sistem oluşturmaya yönelik kanunî girişimler erken tarihlerde başlamış olsa da bu sistemin gelişimi 20'nci yüzyılın neredeyse tamamında yavaş bir şekilde seyretmiştir. Bu duruma örnek olarak, Türkiye'deki ilk meslek birliğinin ancak

⁹⁴ Lozan Sulh Mırahedenamesinin Kabulüne Dair 340, 341, 342 ve 343 sayılı Kanunlar için bkz.: kanuntbmmc00200340.pdf

⁹⁵ 2.06.1951 tarihinde kabul edilen 5777 sayılı kanun için bkz. RG 7824.

⁹⁶ 12.07.1995 tarihinde kabul edilen 4117 sayılı kanun için bkz. RG 22341.

⁹⁷ ÖZSUNAY, Ergun: 'Turkey', 2001, 7 International Encyclopaedia of Laws: Intellectual Property 32, s. 48.

⁹⁸ Bkz. 13.12.1951 tarihli RG.7938.

⁹⁹ Profesör Hirsch, Ankara ve İstanbul Üniversitelerinin önde gelen özel hukuk hocalarından birisiydi. Anıları için bkz. HIRSCH, Ernst E., Anılarım: Kayzer Dönemi Weimar Cumhuriyeti Atatürk Ülkesi, TÜBİTAK Yayınları, 1997.

¹⁰⁰ Bkz. Türkiye Büyük Millet Meclisi Milli Eğitim Kurulu Toplantı Tutanağı Kayıt No: 1/74 E 6 K, 19 Ocak 1951, s. 8.

1986'da yani 1952 tarihinde yürürlüğe giren FSEK'ten tam 34 yıl sonra kurulmuş olması verilebilir.

Dünyadaki iki büyük gelişme Türkiye'deki fikri mülkiyet hukukunun gidişatını temelden değiştirmiştir. Bunlardan ilki, Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Anlaşması'dır (TRIPS).¹⁰¹ Bu anlaşma, Dünya Ticaret Örgütü bünyesinde Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) kapsamında gerçekleştirilen Uruguay turundaki görüşmelerde kabul edilmiş ve 1995 yılında yürürlüğe girmiştir. Bir diğer eş zamanlı gelişme de Türkiye ile Avrupa Birliği arasında 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi kararı ile 6 Mart 1995'te kurulan Gümrük Birliği olmuştur.¹⁰² Bu gelişmelerin etkisi altında telif hakkına ilişkin kanunî çerçeve 1995 yılında yenilenmiştir.

FSEK, 1983,¹⁰³ 1995,¹⁰⁴ 2001,¹⁰⁵ 2004,¹⁰⁶ 2008¹⁰⁷ ve 2014¹⁰⁸'te değiştirilmiştir. Aşağıdaki bölümde, FSEK tarafından tanınan manevi haklar bu kanunlaştırma süreçleriyle getirilen değişiklikler ile birlikte incelenecektir.

A. Manevi Hak Türleri

1. Umuma Arz Hakkı

FSEK'te umuma arz hakkı, 14'üncü madde düzenlenmektedir. FSEK m. 14/1'e göre, *'bir eserin umuma arzedilip edilmemesini, yayımlanma zamanını ve tarzını münhasıran eser sahibi tayin eder.'* Aynı maddenin ikinci fıkrası ise *'Bütünü veya esaslı bir kısmı alenileşmemiş olan, yahut ana hatları her hangi bir suretle henüz umuma tanıtılmıyan bir eserin muhtevası hakkında ancak o eserin sahibi malumat verebilir'* hükmünü içermektedir. Son olarak üçüncü fıkrada, *'Eserin umuma arzedilmesi veya yayımlanma tarzı, sahibinin*

¹⁰¹ Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights, Apr. 15, 1994, Marrakesh Agreement Establishing the World Trade Organization, Annex IC, Legal Instruments-Results of the Uruguay Round, 33 I.L.M. 1197 (1994).

¹⁰² Gümrük Birliği'nin son aşamasının uygulanmasına ilişkin 22 Aralık 1995 tarihli karar (96/142/EC) (OJ L 35, 13.02.1996)

¹⁰³ 03.11.1983 tarihinde kabul edilen 2936 sayılı kanun için bkz. RG 18120.

¹⁰⁴ 12.06.1995 tarihinde kabul edilen 4110 sayılı kanun için bkz. RG 22311.

¹⁰⁵ 03.03.2001 tarihinde kabul edilen 4630 sayılı kanun için bkz. RG 24335.

¹⁰⁶ 12.03.2004 tarihinde kabul edilen 5101 sayılı kanun için bkz. RG 25400 ve 23.07.2004 tarihinde kabul edilen 5217 sayılı kanun için bkz. RG 25531.

¹⁰⁷ 28.01.2008 tarihinde kabul edilen 5728 sayılı kanun için bkz. RG 26781.

¹⁰⁸ 11.09.2014 tarihinde kabul edilen 6552 sayılı kanun için bkz. RG 29116.

şeref ve itibarını zedeleyecek mahiyette ise eser sahibi, başkasına yazılı izin vermiş olsa bile eserin gerek aslının gerek işlenmiş şeklinin umuma tanıtılmasını veya yayımlanmasını menedebilir. Menetme yetkisinden sözleşme ile vazgeçmek hükmümsüzdür. Diğer tarafın tazminat hakkı saklıdır.’ hükmünü amirdir.

FSEK m. 14, ilk kabulünden bu yana yalnızca bir kez 2001 yılında değiştirilmiştir. Maddenin 3. fıkrasındaki iki husus değiştirilmiştir. İlk olarak, fıkranın yeni halinde ‘salahiyet’ kelimesi yerine ‘yazılı izin’ ifadesi tercih edilmiştir. Bu, eser sahibinin yazılı izin verdiği hallerde dahi hakkını kullanabileceği anlamına gelmektedir. İkinci olarak da sahibinin şeref ve itibarını “düşürmek” yerine “zedelemek” ibaresi getirilmiştir.

FSEK m. 14’te düzenlenen umuma arz hakkının eser sahibine sağladığı yetkilerin şunlar olduğunu belirtmek mümkündür: i) eseri umuma arz edip etmeme konusunda karar verme yetkisi; ii) eserin umuma arz zamanını ve tarzını belirleme yetkisi; iii) eserin muhtevası hakkında bilgi verme yetkisi; iv) eser sahibinin şeref ve itibarını zedeleyecek mahiyetteki umuma arzı menetme yetkisi.¹⁰⁹

Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, bir davada umuma arz kavramının tanımını vermiştir. Bu dava, 1960-1970 yılları arasında Türk sembolik resmin temsilcisi olan sanatçı Burhan Uygur’un 32 adet tablosuyla ilgilidir. Uygur’un mirasçıları, tabloların satılmak suretiyle umuma arzından sonra alıcılar tarafından bir sanat galerisinde sergilenmesini engellemek istemişlerdir. Yargıtay, umuma arzın bir kere eser sahibinin rızasıyla gerçekleşmesinden sonra artık geri alınamayacağını belirtmiştir. Böylece davacıların umuma arz hakkının ihlal edildiği iddiaları reddedilmiştir. Yargıtay buna ilaveten, bir eserin umuma arz edilmesini; eserin kamuya açıklanması veya başka bir şekilde kamuya tanıtılması veya ülkenin bir bölümünde ya da tamamında eser sahibi veyahut onun yetkilendirdiği başka bir kişi tarafından eser hakkında kamuoyuna bilgi verilmesi şeklinde tanımlamıştır.¹¹⁰

FSEK m. 14, hem ‘umuma arz’ hem de ‘yayımlama’ kelimelerini kullandığı için ‘umuma arz’ ibaresinin anlamı konusunda bir müphemlik

¹⁰⁹ YAVUZ, Levent/ALICA, Türkiye/MERDİVAN, Fethi, Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Yorumu, 2. Baskı, Cilt: I-II, Ankara, 2014, s. 268.

¹¹⁰ Yargıtay 11. HD. T. 29.01.2007, E. 2005/14025, K. 2007/942.

meydana gelmiştir. Ancak, 'umuma arz' etmenin yalnızca bir eserin çoğaltılmasını ve yayımlanmasını değil, aynı zamanda umuma arzına imkân veren diğer yöntemleri de kapsadığına yönelik güçlü bir akademik fikir birliği vardır. Bir tiyatro eserinin sahnelenmesi, sinema eserinin televizyonda yayımlanması, bir müzik eserinin konserde seslendirilmesi, bir sanat galerisinde veya sergide bir tablonun sergilenmesi veya bir eserin internet ortamında yayınlanması umuma arz fiiline örnek teşkil etmektedir.¹¹¹ FSEK m. 14 bağlamındaki 'umum' kavramı, eser sahibinin özel ve şahsî sosyal çevresinin kapsamını aşan bir anlam taşımaktadır.¹¹² Bu nedenle, tamamlanmış bir eserin, bir grubun bilgisine sunulması veya eser sahibi tarafından eserle ilgili görüş ve önerilerini almak üzere eserin ak-raba ve arkadaşlarına gönderilmesi FSEK m. 14 kapsamında umum olarak kabul edilmemektedir. Umuma arzdan bahsedilebilmesi için ortada yeterli sayıda bir grup olmalıdır.¹¹³

Umuma arz hakkı, esasında eser sahibine, eserlerinin başkaları tarafından umuma arz edilmesini engelleme hakkı vermektedir. Buna karşın, eser sahibinin eserinin yayımlanması veya uygulanması konusunda olumlu bir talep hakkı bulunmamaktadır. Mesela, bir mimar bu hakka dayalı olarak çizdiği projenin mülk sahibi tarafından uygulanmaması nedeniyle tazminat talep edemez.¹¹⁴

Umuma arz yetkisinin yalnızca ilk ihlale karşı mı yoksa sonraki ihlallerde de kullanıp kullanılmayacağı sorusu Yargıtay'ın önüne gelmiştir. Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, son kararlarında umuma arz hakkının ilk ihlale karşı kullanılmasından sonra ortadan kalkmayacağına ve müteakip her izinsiz umuma arza karşı da kullanılabileceğine karar vermiştir. Yani Yargıtay, umuma arz yetkisinin ilk umuma arz ile sona ermeyeceğini; eser sahibinin izinsiz her yeni umuma arzı bu hakka dayanarak önleyebileceğini kabul etmektedir. Bu davaların en güzel örneklerinden biri, saygın bir şair olan Fazıl Hüsnü Dağlarca ile ilgilidir. Dağlarca'nın mirasçıları, şairin daha önce umuma arz edilmiş olan 16 şiirini ayrıntılı bir

¹¹¹ YAVUZ/ALICA/MERDİVAN, Cilt: I, s. 262-263.

¹¹² YAVUZ/ALICA/MERDİVAN, Cilt: I, s. 262.

¹¹³ YAVUZ/ALICA/MERDİVAN, Cilt: I, s. 262.

¹¹⁴ Yargıtay 11. HD. T. 24.03.1995, E. 1995/7485, K. 1995/2463.

biyografisi ile birlikte '*Dünden Bugüne Türk Şiiri*' adlı bir antolojide yayınlayan bir yayınevi aleyhine dava açmıştır.¹¹⁵ Yargıtay 11. Hukuk Dairesi kararına şu şekilde değerlendirmelerle başlamıştır:

'Bir eserin, eser sahibinin izni olmaksızın veya verilen iznin kapsamına aykırı bir şekilde umuma arzı, eser sahibinin mali haklarının ihlali yanında, ayrıca manevi hakkının da ihlalidir. Eser sahibinin mali ve manevi hakları birbirine bağlı olup, mali haklarda daima manevi bir yön mevcuttur. Her iki hak grubu birbirini tamamlar.'¹¹⁶

Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, görünüşe göre umuma arz hakkı bakımından Alman monizmini benimsemiştir. Bunu yaparken de monist teoriyi tanımlamak için Alman duayen hukuk profesörü Eugen Ulmer'in¹¹⁷ 'aynı ağacın iki dalı' metaforunu kullanmamıştır. Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, yayıncının alıntı yapma savunmasını reddederek ve dolayısıyla umuma arz hakkının ihlal edildiğini tespit ederek kararına şu şekilde devam etmiştir:

'Her ne kadar, kural olarak, eserin kamuya sunulması bir defalık hukuki eylem ise de, bu yolla eserin alenileşmesi sağlanmakta ve eser fikri mülkiyet hukukun koruma konusu haline gelmektedir. Fikri mülkiyet hukukunda yer alan "tükenme ilkesi"¹¹⁸ 5846 sayılı FSEK ile eser sahiplerine tanınan manevi haklar yönünden uygulanamayacağından, eser daha önce alenileşmiş olsa bile, eser sahibinin FSEK'nın 14/1'inci maddesinde yer alan "kamuya sunma hakkı" sona ermez ve izinsiz çoğaltma, yayma vb. her türlü mali haklara tecavüz oluşturan eylemlerin gerçekleşmesi halinde, eser sahibine, ihlal edilen mali hak taleplerinin yanında, FSEK'nın 14/1'inci fıkrası

¹¹⁵ Yargıtay 11. HD. T. 28.02.2008, E. 2007/576, K. 2008/2292.

¹¹⁶ Ibid.

¹¹⁷ ULMER, Eugen, Urheber- und Verlagsrecht, 3. Baskı, Springer-Verlag, 1980, s. 116-117

¹¹⁸ Türkiye'de FSEK'teki yayma hakkı bakımından milli tükenme ilkesi uygulanırken (FSEK m. 23/2); patent, marka, faydalı model, tasarım ve coğrafi işaret gibi sinai mülkiyet hakları açısından uluslararası tükenme ilkesi uygulanmaktadır (6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu md. 152).

uyarınca, kamuya sunma hakkının ihlalden dolayı manevi hak tazminatı talep etme yetkisi vermektedir.¹¹⁹

Yargıtay, bu görüşünü, müteakip birkaç kararda¹²⁰ da sürdürmüştür. Ancak akademik görüşlerin çoğu aksi yöndedir.¹²¹ Bu kararlardan bir diğer önemli olanı, Türk edebiyatının ünlü yazarlarından Ayşe Kulin'in, 'Sevdalinka', 'Füreyya' ve 'Köprü' isimli üç romanını konu edinmiştir.¹²² TRT tarafından, bu üç roman icracı bir sanatçıya okutulmuş ve bu icralar 'Bir Roman Bir Hikaye' adlı radyo programında 178 gün boyunca yazarın izni olmadan yayınlanmıştır. Yargıtay 4. Hukuk Dairesi, Ayşe Kulin'in mali haklarından temsil, çoğaltma ve umuma iletim haklarına ek olarak umuma arz manevi hakkının da ihlal edildiği sonucuna varmıştır.¹²³

Umuma arz hakkı, mali hakların kullanılmasının ön şartıdır.¹²⁴ Zira, bir eser umuma arz edilmeden ekonomik olarak yararlanmaya konu edilemez. Bu nedenle, umuma arz konusunda eser sahibinin rızası alınmadığı müddetçe eser üzerindeki çoğaltma, yayma, umuma iletim ve temsil gibi mali hakların kullanılması hukuka aykırı olacaktır. Mali hakların veya kullanma yetkisinin devri veya lisansı, umuma arz hakkını

¹¹⁹ Ibid.

¹²⁰ Yargıtay 11. HD. T. 19.06.2008, E. 2007/740, K. 2008/8212; Yargıtay 11. HD. T. 23.03.2009, E. 2007/14353 K. 2009/3442; Yargıtay 11. HD, T. 14.09.2009, E. 2009/790, K. 2009/9383; Yargıtay 4 HD., T. 12.11.2009, E. 2009/6100, K. 2009/12735; Yargıtay 11. HD. T. 31.03.2011, E. 2009/10711, K. 2011/3624; Yargıtay 11. HD. T. 24.10.2017, E. 2016/3683, K. 2017/5664.

¹²¹ Bu hakkın yalnızca eserin ilk izinsiz kullanımına karşı uygulanabileceğini ve dolayısıyla daha sonra tekrar gündeme getirilemeyeceğini savunan akademik görüşler için bkz. TEKİNALP, s. 164-165; ATEŞ, Mustafa, Fikir ve Sanat Eserleri Üzerindeki Hakların Kapsamı ve Sınırlandırılması, 1. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2003, s. 132; ULAŞ, Işıl, "İşlenme Eser Türü Olan Çeviri Eserde Kamuya Sunma Hakkı", BATİDER, Cilt: 24, Sayı: 1, Ankara, 2007, s. 70-77; ÖZTAN, Fırat, Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku, 1. Baskı, Turhan Kitabevi, 2008, s. 299; BOZBEL, Savaş, Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku, 1. Baskı, XII Levha Yayınları, 2012, s. 154; ERDİL, Engin, Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Şerhi: İçtihatlı ve Gerekçeli, 1. Baskı, Vedat Kitabevi, 2009, s. 432-433. Karşıt görüş için bkz. YAVUZ, Levent, "Eser Sahibinin Eserini Kamuya Sunma Hakkı (FSEK m. 14) ve Manevi Hakların Üçüncü Kişiler ve Eser Sahibinin Yakınları Tarafından Kullanılması (FSEK m. 19)", Yargıtay Dergisi, 2007, s. 59-70.

¹²² Yargıtay 4 HD. T. 12.11.2009, E. 2009/6100, K. 2009/12735.

¹²³ Ibid.

¹²⁴ TEKİNALP, § 14 Kn. 10b.

kullanma yetkisinin de devredildiğine karine teşkil etmektedir.¹²⁵ Bunun gibi, mali hakları kullanma yetkisinin otomatik olarak işverenlere, tüzel kişilere veya kanun gereği yayıncılara ait olduğu hallerde,¹²⁶ umuma arz hakkını kullanma yetkisinin, mali hakları kullanma yetkisine sahip bu kişilerce kullanılabileceğinin kabulü gerekmektedir.¹²⁷

Sahibi tarafından üzerlerine açıkça menedici bir kayıt konulmamış olan güzel sanat eserleri, malikleri veya bunların muvafakatiyle başkaları tarafından umumi mahallerde teşhir edilebilmektedir (FSEK m. 40/2). Böylece, güzel sanat eserlerinin maliki veya onun muvafakatiyle başkaları tarafından umuma arzı bakımından, eser sahibinin muvafakati olduğu karine olarak kabul edilmiştir.

Musiki ve sinema eserlerinin tespitlerinin ticari dolaşıma çıkabilmesi için gerekli olan kayıt ve tescil yükümlülüğü (FSEK m. 13/3), umuma arz hakkının kullanılmasının bir ön şartı değildir. Bu tür eserlerin kayıt ve tescillerinin zorunlu olması hak ihdas etme amacı taşımadığından umuma arz hakkının kullanılmasından bir etkileri bulunmamaktadır.

Müşterek ve iştirak halinde eser sahipliğinde, umuma arz fiili, tüm eser sahiplerinin rızasıyla gerçekleştirilmelidir. Eser sahiplerinden biri tarafından eserin diğerlerinden habersiz olarak umuma arz edilmesi halinde, izni alınmayan eser sahibinin umuma arz hakkının ihlali sonucu doğmaktadır.¹²⁸

Yargıtay içtihatlarında umuma arz hakkının ihlali, diğer manevi haklar veya mali hakların ihlaliyle birlikte otomatik olarak ortaya çıkmaktadır. Bu içtihatlara göre umuma arz hakkı, hem bir eserin mali haklarına sahip olmayan ve eser sahibiyle devir veya lisans sözleşmesi ilişkisi bulunmayan hem de böyle bir sözleşme ilişkisi olup da sözleşme şartlarının

¹²⁵ TEKİNALP, § 14 Kn. 15.

¹²⁶ Bu kurallar için bkz. FSEK m. 10/4 ve 18/1-3 ve 6098 sayılı Borçlar Kanunu m. 501/2.

¹²⁷ Tekinalp, § 14 Kn. 15.

¹²⁸ Yargıtay 11. HD. T. 10.04.2008, E. 2007/1853, K. 2008/4748; Yargıtay 11. HD. T. 21.06.2010, E. 2009/1049, K. 2010/7179; Yargıtay 11. HD. T. 01.10.2019, E. 2018/4674, K. 2019/6053.

dışına çıkan kişiler tarafından ihlal edilebilir. Mesela Yargıtay kararlarına göre;

❖ Bir şiirin bestelenerek şarkı sözü olarak kullanılması ve eserin kaydedildiği kaset ve CD'lerde söz konusu şiirin sahibi olarak başka birinin gösterilmesi, umuma arz ve eser sahibi olarak tanıtılma hakları ile işleme, çoğaltma ve yayma haklarının ihlali niteliğindedir.¹²⁹

❖ Davalının, davacıya ait '*Kenar Mahallede Bir Pazar Günü*' adlı şiirin içinde yer aldığı '*Bekle Beni-Delikanlıya*' adlı müzik CD'sini, davacının mensup olduğu meslek birliğiyle yaptığı sözleşmeyle sadece 1000 nüsha için izin almasına karşın 1900 adet fazla bastırıp satışa arz etmesi, umuma arz hakkı ile çoğaltma ve yayma haklarının ihlali niteliğindedir.¹³⁰

❖ "*Bir Dünya Bırakın*" isimli musiki eserinin bestecisinin ismine yer vermemek ve adını değiştirmek suretiyle dört farklı albümde seslendirilmiş tespitlerin çoğaltılıp dağıtılması suretiyle kamuya arz edilmesi; umuma arz, eser sahibi olarak tanıtılma ve eserin değişikliğinin yapılmasını önleme hakları ile çoğaltma, yayma ve temsil haklarının ihlali niteliğindedir.¹³¹

❖ Davacının rızası olmaksızın bir fotoğrafın davalı tarafından bir internet sitesinde bir fotoğraf galerisinde kullanılması, umuma arz hakkı ile umuma iletim hakkının ihlali niteliğindedir.¹³²

❖ Mardin Revaklı Çarşısında çekilmiş olan fotoğrafın davalı Kalkınma Ajansı tarafından yayınlanan "*Dicle Turizm Haritası*" adlı broşürde davacının izin ve rızası dışında ve davacının ismi dahi zikredilmeden kullanılması, umuma arz ve eser sahibi olarak tanıtılma hakları ile çoğaltma ve yayma haklarının ihlali niteliğindedir.¹³³

❖ FSEK m. 4 kapsamında güzel sanat eseri sayılan Atatürk'ün marşal üniformalı 60x80 ebadında yarım portre renkli yağlı boya eserinin izinsiz olarak, davacı adının çıkarılarak ve arkaya Türk Bayrağı fonu yerleştirilerek davalı tarafından 2013 yılı duvar takviminde kullanılması,

¹²⁹ Yargıtay 11. HD. T. 26.12.2011, E. 2010/6997, K. 2011/17654.

¹³⁰ Yargıtay 11. HD. T. 25.10.2017, E. 2016/3586, K. 2017/5736.

¹³¹ Yargıtay 11. HD. T. 11.12.2017, E. 2016/5295, K. 2017/7066.

¹³² Yargıtay 11. HD. T. 06.03.2018, E. 2016/8452, K. 2018/1702.

¹³³ Yargıtay 11. HD. T. 19.06.2018, E. 2016/13604, K. 2018/4546.

umuma arz ve eser sahibi olarak tanıtılma hakları ile çoğaltma ve yayma haklarının ihlali niteliğindedir.¹³⁴

❖ Davacının yüksek lisans tezinden yola çıkılarak oluşturulan ve davacı ile davalıların iştirak halinde eser sahibi oldukları makalenin, bilimsel içeriği aynı kalacak biçimde üzerinde çok küçük değişiklikler yapılarak davacının ismine yer verilmeden yurt dışında bir dergide yayımlanması, umuma arz ve eser sahibi olarak tanıtılma hakları ile çoğaltma ve yayma haklarının ihlali niteliğindedir.¹³⁵

❖ Aralarındaki e-posta yazışmalarına göre bestesi davacıya güftesi davalıya ait musiki eserin, davacı ortak eser sahibinin izni ve adı olmaksızın dijital ağlar yoluyla veya ortamda kamuya arzı, umuma arz ve eser sahibi olarak tanıtılma hakları ile çoğaltma ve umumi iletim haklarının ihlali niteliğindedir.¹³⁶

1. Eser Sahibi Olarak Tanıtılma Hakkı

FSEK m. 15/1'e göre, '*Eseri, sahibinin adı veya müstear adı ile yahut ad-sız olarak, umuma arzetme veya yayımlama hususunda karar vermek salahiyeti münhasıran eser sahibine aittir.*' Eser sahibi olarak tanıtılma hakkı, özünde, eser sahiplerinin eserleri üzerindeki eser sahipliliklerini iddia etme hakkıdır ve bu hak, eserin sahibinin adının eserin üzerine yazılıp yazılmayacağı ve yazılacaksa nasıl yazılacağını tayin etme yetkilerini içermektedir.¹³⁷ Eser sahibi olarak tanıtılma hakkının kapsamına, eser sahiplerinin anonim kalma veya isimleri yerine rumuz kullanmayı tercih etme yetkileri girmektedir. FSEK m. 15'te eser sahibi olarak tanıtılma hakkı kapsamındaki talepler; i) eser sahibi olduğunu haksız bir şekilde iddia eden, ii) eser sahibinin adını eserden çıkartan veya iii) eser sahibi olarak haksız biçimde üçüncü bir kişiyi gösteren herkese karşı ileri sürülebilmektedir.¹³⁸

¹³⁴ Yargıtay 11. HD. T. 07.11.2018, E. 2017/1245, K. 2018/6874.

¹³⁵ Yargıtay 11. HD. T. 06.05.2019, E. 2018/1628, K. 2019/3429.

¹³⁶ Yargıtay 11. HD. T. 01.10.2019, E. 2018/4674, K. 2019/6053.

¹³⁷ YAVUZ/ALICA/MERDİVAN, s. 346.

¹³⁸ Ibid s. 349.

Kural olarak, eser sahibi olarak tanıtılma hakkının doğabilmesi için, hakkın ileri sürülmüş olması şart değildir.¹³⁹ Bu da, bu hakkın otomatik olarak ortaya çıktığı ve aksi iddia edilmedikçe, eser sahibinin adının, ilgili eser türüne göre uygun bir biçimde belirtilmesi gerektiği anlamına gelmektedir.¹⁴⁰ Ancak eser sahibinin adı, eser niteliğindeki mimari yapılarda, yazılı istem üzerine eserin görülen bir yerine eser sahibinin uygun göreceği malzeme ile silinmeyecek biçimde yazılır (FSEK m. 15/4).¹⁴¹ Bu istisna 1995 yılında yapılan değişiklikle getirilene kadar FSEK'te mevcut değildi.

FSEK m. 15/2'de, '*Bir güzel sanat eserinden çoğaltma ile elde edilen kopyalarla bir işlenmenin aslı veya çoğaltılmış nüshaları üzerinde asıl eser sahibinin ad veya alametinin, kararlaştırılan veya adet olan şekilde belirtilmesi ve vücuda getirilen eserin bir kopya veya işlenme olduğunun açıkça gösterilmesi şarttır.*' hükmü amirdir. Bununla birlikte, FSEK, eser sahibinin adının belirtilmesi için kararlaştırılan veya adet olan şekilleri belirtmemektedir. Bu şekiller, söz konusu eserin türüne göre değişmektedir. Mesela, bir eserin sahibi, eserin kopyaları ticari olarak yayımlandığında, eser umuma açık olarak temsil edildiğinde, yayın yoluyla umuma iletildiğinde veya işlendiğinde, eser sahibi olarak tanıtılma hakkına sahiptir. Bu prensip, *Eğreti Gelin* davasında da uygulanmıştır. Dava, *Eğreti Gelin* adlı ünlü bir filmi konu almaktadır. Uyuşmazlık, *Eğreti Gelin* adlı romanın film senaryosu olarak uyarlanmasıyla ilgili olarak ortaya çıkmıştır. Yazarın temsilcileri, romanın malî haklarını yapımcıya lisans vermiş olsa da Yargıtay, filmin kapanış jeneriğinde, afişlerinde ve VCD kapaklarında yazarın isminin yer verilmemesinin eser sahibi olarak tanıtılma hakkını ihlal ettiği sonucuna varmıştır.¹⁴² Bu sebeple, eserinde müstear ad kullanan bir yazara ait eserin, yazarın gerçek adıyla basılması, bu manevi hakkın ihlal edilmesi

¹³⁹ TEKİNALP, § 14 Kn. 27. Bu durum, eser sahibi olarak tanıtılma hakkının ileri sürülene kadar ortaya çıkmadığı Birleşik Krallık telif hakkı yasasıyla keskin bir tezat oluşturmaktadır. Bkz. CDP A 1988, s. 78 (1).

¹⁴⁰ YAVUZ/ALICA/MERDİVAN, s. 349.

¹⁴¹ EREL, s. 142.

¹⁴² Yargıtay 11. HD. T. 05.04.2013, E. 2011/12882, K. 2013/6999. Davanın kapsamlı bir analizi için bkz. YILMAZTEKİN, Hasan Kadir, Fikri Haklar, OĞUZ, Arzu/YILMAZTEKİN, Hasan Kadir/ÜNER, Ezel: Fikri Mülkiyet Hukukunda Uzman Arabuluculuk içinde, Adalet Bakanlığı Yayınları, 2020, s. 149-153.

sonucunu doğurur.¹⁴³ Aynı şekilde, eserin adsız olarak umuma arz edilmiş olması, eseri sahipsiz bir eser yapmamaktadır. Bu durum, üçüncü kişilere eser üzerinde serbestçe tasarrufta bulunma hakkı da vermemektedir.¹⁴⁴

Bir kişinin, gerçekte meydana getirmediği ve böylece sahibi olmadığı bir eserin, adı ile tanıtılmasına engel olma yetkisi (yanlış tanıtılmaya itiraz etme hakkı) FSEK m. 15 kapsamında değildir. Bunun yerine, bu hallerde korunmanın temeli, Türk Medeni Kanunu şemsiyesi altındaki kişilik haklarına ilişkin haksız fiil hukukuna dayanmaktadır.¹⁴⁵ Bu hak, aslında eser sahibi olarak tanıtılma hakkının diğer yüzüdür: eser sahibi olarak tanıtılma hakkı eser sahiplerine yarattıkları eserler üzerinde adlarının (veya müstear adlarının) yazılmasını isteme yetkisi sağlarken; eser sahibi olarak yanlış tanıtılmaya itiraz etme hakkı kendilerinin yaratmadığı eserler üzerinde isimlerinin kullanılmasını isteme yetkisini sağlamaktadır. Yanlış tanıtılmaya itiraz etme hakkı, davacının eser sahibi olup olmadığına bakılmaksızın kullanılabilir. İlim ve edebiyat, musiki, sanat ve sinema eserlerin, eser sahiplerinin yanlış olarak belirtildiği tüm kişiler için bu hak geçerlidir.

Eser sahibi olarak tanıtılma hakkı, eser sahibi tarafından bizzat kullanılabilir gibi bu hakkı kullanma yetkisi başka bir şahsa özellikle mali hakları devralmış olanlara da bırakılabilir¹⁴⁶. Umuma arz hakkından farklı olarak, mali hakların devredilmiş olması, eser sahibi olarak tanıtılma hakkının devredilmiş sayılmasını gerektirmez; zira eser sahibinin adını ne şekilde kullanacağı ancak kendisi tarafından tayin edilebilir. Eser sahibi, eserle ilgili mali haklarını devretmiş¹⁴⁷ veya kanun gereği bu

¹⁴³ TEKİNALP, § 14 Kn. 32.

¹⁴⁴ TEKİNALP, § 14 Kn. 26.

¹⁴⁵ Türk Medeni Kanunu md. 24 ve Türk Borçlar Kanunu md. 49, 58.

¹⁴⁶ EREL, N. Şafak, Türk Fikir ve Sanat Hukuku, 1. Baskı, Yetkin Yayınları, 2009, s. 141

¹⁴⁷ Eser sahibi ile yaptığı sözleşmeyle "Üniversiteye Hazırlık Soru Bankası" isimli eserin çoğaltma ve yayma hakkını elde eden yayıncının söz konusu eserin ikinci baskısında eser sahibinin adını göstermemesinin eser sahibi olarak tanıtılma hakkının ihlali niteliğinde olduğuna dair karar için bkz. Yargıtay 11. HD. T. 20.05.2010, E. 2008/13594, K. 2010/5635.

hakların kullanma yetkisi başkasına geçmiş¹⁴⁸ olsa bile, bu hakları kullanmakla yetkili kişiler eseri sahibinin adıyla umuma arz etmelidir.

FSEK m. 15/3 uyarınca, '*Bir eserin kimin tarafından vücuda getirildiği ihtilaflı ise, yahut her hangi bir kimse eserin sahibi olduğunu iddia etmekte ise, hakiki sahibi, hakkının tespitini mahkemeden isteyebilir*'. Buna göre, eser sahipliğinin tespiti davası; i) bir esere başkasının sahip çıkması (davada iki tarafın uyuşmazlık konusu eserin sahibi olduğunu iddia etmesi), veya ii) bir eserin bir başka kimseye mal edilmesi (davada davacı eser sahibi olduğu iddia ederken davalı eserin sahibinin davanın tarafları dışında biri olduğunu iddia etmesi) olmak üzere iki durumda açılabilir.¹⁴⁹

Eser sahibi olarak tanıtılma hakkı, kanunun getirdiği bazı istisnalara tabidir. Millet Meclisinde ve diğer resmi meclis ve kongrelerde, mahkemelerde, umumi toplantılarda söylenen söz ve nutukların, haber ve malumat verme maksadıyla çoğaltılması, umumi mahallerde okunması veya radyo vasıtasıyla ve başka suretle yayımı serbesttir (FSEK m. 32/1). Bu gibi hallerde olayın mahiyeti ve durumun icabı gerektirmediği takdirde söz ve nutuk sahiplerinin adı zikredilmeyebilir (FSEK m. 32/2). Umumi yollar, caddeler ve meydanlara temelli kalmak üzere konulan güzel sanat eserleri ile mimari eserlerin çoğaltılmış kopyalarında, umumi mahallerde gösterilmeleri ile radyo ve benzeri vasıtalarla yayımlanmaları hallerinde ya da açık artırma ile satılacak eserlerin tanıtımı amaçlı katalog ve kılavuzlarda aksine yerleşmiş adet yoksa, eser sahibinin adının belirtilmesine gerek yoktur (FSEK m. 40).

Bununla birlikte, eser sahibinin haklarının FSEK tarafından tahdide uğradığı diğer hallerde¹⁵⁰ dahi, eser sahibinin adının belirtilmesi mecburiyeti devam etmektedir.

¹⁴⁸ Davacının Matematik öğretmeni olarak çalışırken, çalıştığı süre içerisinde hazırladığı kitaplar, işten ayrıldıktan sonra, işveren sıfatıyla mali hakları kullanma yetkisini elinde bulunduran davalı dershane (şirket) tarafından, davacının adının kitaplardan çıkarılmak suretiyle basım ve dağıtımının yapılmasının eser sahibi olarak tanıtılma hakkının ihlali niteliğinde olduğuna dair karar için bkz. Yargıtay 11. HD. T. 07.03.2019, E. 2017/2634, K. 2019/1906.

¹⁴⁹ TEKİNALP, § 14 Kn. 35.

¹⁵⁰ Bu istisnalar için bkz. FSEK m. 33-37.

2. Eserde Değişiklik Yapılmasını Önleme Hakkı

FSEK m. 16/1 uyarınca, '*Eser sahibinin izni olmadıkça eserde veyahut eser sahibinin adında kısaltmalar, ekleme ve başka değiştirmeler yapılamaz*'. Bu madde, değişikliğin eseri olumsuz yönde etkileyip etkilemeyeceğine veya objektif olarak eseri iyileştirip iyileştirmeyeceğine bakılmaksızın, eser sahiplerine, eserlerinin rızaları olmadan değiştirilmesini önleme hakkı sağlamaktadır. Bu kuralla Türkiye, Bern Sözleşmesi'nin 6bis maddesinde öngörülen koruma standardının ötesine geçmiştir. Türk hukukuna göre, söz konusu değişikliğin, eserin bütünlük hakkının ihlali olarak nitelendirilmesi için, eser sahibinin şerefine veya itibarına zarar vermesi şart değildir.

Yargıtay, bir dizi davada eserde değişiklik yapılmasını önleme hakkının ne zaman ihlal edildiğine ilişkin ana hatları ortaya koymuştur. Mesela bir makaleden bazı bölümlerin çıkarılması,¹⁵¹ bir güzel sanat eserinin eski hale getirilmeyecek şekilde kırılması,¹⁵² bir belgesel filmde bazı sahnelerin çıkarılması,¹⁵³ güzel sanat eseri vasfındaki bir logodan bazı unsurların çıkarılması,¹⁵⁴ veya özgün yapısını bozacak şekilde farklı bir şekle dönüştürülmesi¹⁵⁵ ve güzel sanat eseri vasfındaki bir yapının önüne, bu yapının yapısını ve hususiyetini bozacak şekilde başka bir kişiye ait çelik heykelin konulması¹⁵⁶, güzel sanat eseri vasfındaki Atatürk anıtının orijinaliyle ve eserin bazı parçalarıyla uyumsuz bir renge boyanması ve anıtta yazılı sözlerin sökülmesi¹⁵⁷ bu hakkın ihlal edildiği hallere örnek teşkil etmektedir. Bu örnekler, eserde değişiklik yapılmasını önleme hakkının, eserdeki fiili değişiklikler yanında bağlamsal değişiklikleri de kapsadığını göstermektedir. Buradaki bağlamsal değişiklikler, eserin özünü olduğu gibi bırakan ancak eserin görünüşünü veya algısını eser sahibi tarafından orijinal olarak hayal edilenden farklı bir bağlama yerleştirerek değiştirmeyi ifade etmektedir.

¹⁵¹ Yargıtay 11. HD. T. 12.06.2012, E. 2010/10201, K. 2012/10279.

¹⁵² Yargıtay 11. HD. T. 23.01.2007, E. 2005/13649, K. 2007/689.

¹⁵³ Yargıtay 11. HD. T. 26.11.1998, E. 1998/6570, K. 1998/8257.

¹⁵⁴ Yargıtay 11. HD. T. 17.11.2009, E. 2008/7742, K. 2009/11991.

¹⁵⁵ Yargıtay 4. HD. T. 03.02.2011, E. 2009/14740, K. 2011/958.

¹⁵⁶ Yargıtay 11. HD. T. 31.05.2010, E. 2008/14066, K. 2010/6112.

¹⁵⁷ Yargıtay 11. HD. T. 18.02.2019, E. 2017/4314, K. 2019/1219.

Eser sahibi, kural olarak, eseri üzerinde her zaman değişiklik yapabilir. Mesela; bir yazar kitabının ikinci baskısında bazı bölümlerin çıkarılmasını yayımcısından isteyebilir, bir ressam yağlı boya tablosu üzerinde sergiden sonra değişiklikler yapabilir. Ancak bir eşyada somutlaşan resim, tablo veya heykel gibi eserlerin mülkiyetinin bir başka kişiye devri halinde, bu tarz eserler üzerinde sahibinin değişiklik yapma yetkisini kullanması artık mümkün değildir.¹⁵⁸ Zira, aşağıda açıklanacak olan esere ulaşma hakkı (FSEK m. 17/1), bu tarz eserlerin mülkiyetinin devrinden sonra eser sahibine eserinden faydalanma konusunda sınırlı yetkiler tanımıştır ve eserde değişiklik yapmak yetkisi bunlar arasında gösterilmemiştir.

FSEK m. 16/3'e göre, *'Eser sahibi kayıtsız ve şartsız olarak yazılı izin vermiş olsa bile şeref ve itibarını zedeleyen veya eserin mahiyet ve hususiyetlerini bozan her türlü değiştirilmeleri menedebilir. Menetme yetkisinden bu hususta sözleşme yapılmış olsa bile vazgeçmek hükümsüzdür.'* FSEK m. 16, yalnızca bir kere 2001 yılında değiştirilmiştir. FSEK m. 16/3'te yer alan bazı ibareler yenileriyle değiştirilmiştir: 'kayıtsız ve şartsız izin' ibaresi, 'kayıtsız şartsız yazılı izin' olarak; 'muhalefet hakkını muhafaza eder' ibaresi 'men edebilir' olarak; 'haktan vazgeçmek' ibaresi 'menetme yetkisinden vazgeçmek' olarak. Bu, iznin yazılı olması halinde dahi bu hakkın kullanılabileceği anlamına gelmektedir. Ayrıca, 'şeref ve itibarını bozan' ibaresi yerine 'şeref ve itibarını zedeleyen' ibaresi getirilmiştir.

Eser sahibi, eserin başka bir kişi tarafından değiştirilmesine izin verebilir.¹⁵⁹ İzin, eserde değişiklik yapılmasını önleme hakkının devri anlamına gelmez; sadece bu hak içinde yer alan eserde değişiklik yapma yetkisinin başka bir kişi tarafından kullanılmasına müsaade edilmesine yönelik hukukî bir işlemdir. İzin, herhangi bir şekil şartına tabi değildir¹⁶⁰ ve haklı sebepler varsa geri alınabilir.¹⁶¹ Eserde değişiklik yapılmasını önleme hakkı, kural olarak, eserle ilgili mali hakları sözleşme (mesela devir, lisans veya yayın sözleşmesiyle)¹⁶² veya kanun (mesela işverenler veya

¹⁵⁸ TEKİNALP, § 14 Kn. 43.

¹⁵⁹ EREL, s. 146.

¹⁶⁰ Yargıtay 11. HD. T. 04.06.2008, E. 2007/5015, K. 2008/7374.

¹⁶¹ YAVUZ/ALICA/MERDİVAN, s. 456.

¹⁶² FSEK, m. 48-52; Türk Borçlar Kanunu, m. 487 vd.

tüzel kişilerin mali hakları kullanma yetkisine sahip olması)¹⁶³ gereği edenlere de otomatik olarak geçmez. Ancak FSEK m. 16/2 gereğince, kanunun veya eser sahibinin müsaadesiyle bir eseri işleyen, umuma arz eden, çoğaltan, yayımlayan, temsil eden veya başka bir suretle yayan kişiler; işleme, çoğaltma, temsil veya yayım tekniği gereği zorunlu olan değişiklikleri eser sahibinin özel bir izni olmaksızın yapabilirler. Bu nedenle, çeviri, çoğaltma, temsil haklarının kullanılması için şart olan veya yayım için teknik olarak gerekli olan değişiklikler, eserde değişiklik yapılmasını önleme hakkını ihlal etmemektedir. Mesela; i) imlâ hatası ve anlatım bozukluğu içeren ifadelerin eser sahibinin izni olmaksızın yayımcı tarafından düzeltilmesi, ii) sahnelenmesi imkânsız bir bölümün tiyatro eserinin temsili sırasında çıkarılması, iii) ders kitabı olarak hazırlanan eserden yetkili makamlarca zorunlu kılınan ekleme ve çıkarmaların yapılması¹⁶⁴ zorunlu değişiklik yapma yetkisinin usulüne uygun kullanıldığı hallere örnek teşkil eder. Değişiklik yapma yetkisinin iki istisnası vardır. Birinci olarak bu yetki, eserde yapılabilecek her türlü değişikliği değil; yalnızca kanunen veya sözleşmeyle devir alınan işleme, çoğaltma, temsil veya yayım tekniği gereği zorunlu olan değiştirmelerin yapılmasına imkân verir.¹⁶⁵ İkinci olarak, bu yetkiye dayanarak yapılan bir değişiklik, objektif anlamda eser sahibinin şeref ve itibarını zedelememeli veya eserin nitelik ve hususiyetini bozucu mahiyette olmamalıdır. Aksi takdirde eser sahibi, bu değişiklikleri menedebilir.¹⁶⁶

Esere ad koyma yetkisi, eser sahibine aittir. Eserin adı, eser bütünü-
nün bir parçasıdır. Eserin adı ve içeriği bir bütün oluşturduğu için, eser sahibinin bu bütünlüğün korunmasında manevi bir menfaatinin olduğu açıktır.¹⁶⁷ Buradan hareketle, eser sahibinin izni olmaksızın eserin adının değiştirilerek umuma arzı, eserde değişiklik yapılmasını önleme hakkının ihlali sonucuna sebebiyet vermektedir.¹⁶⁸

¹⁶³ FSEK, m. 10(4) ve 18(2); Türk Borçlar Kanunu, m. 501.

¹⁶⁴ Yargıtay 11. HD. T. 10.12.2012, E. 2010/10728, K. 2012/2030.

¹⁶⁵ EREL, s. 146.

¹⁶⁶ FSEK, m. 16(3).

¹⁶⁷ TEKİNALP, § 14 Kn. 37.

¹⁶⁸ Eserin adı, eserde değişiklik yapılmasını önleme hakkı bağlamında yapılacak değişikliklere karşı korunurken; FSEK m. 83 bağlamında eser adının değiştirilmeksizin

Eserde değişiklik yapılmasını önleme hakkı, görünüşte oldukça açık ve net bir kapsama sahiptir. Ancak bu hakkın pratikte uygulanması, her zaman kolay olmamıştır. Eserde değişiklik yapılmasını önleme hakkının, üçüncü kişilerin haklarıyla, özellikle mimarî eserlerdeki mülkiyet haklarıyla, çatıştığı hallerde çözümü zor hukukî meseleler ortaya çıkmaktadır. Bu tür davalar, mimarî eserler üzerinde mülkiyet hakkı sahibi olanlar tarafından yapılan değişiklikleri konu edinmektedir. Eser vasfındaki mimarî yapılar, estetik değerleri yanında bir ihtiyacı karşılamak bağlamında fonksiyonel bir amaca matuf olarak inşa edilir.¹⁶⁹ Kimi zaman bu tarz mimarî eserlerin kullanımlarının sürdürülmesi için, cisimlendikleri eşyalar üzerindeki mülkiyet hakkı sahipleri tarafından tadil edilmeleri gerekir. Bu davalarda Yargıtay, eserde yapılacak herhangi bir değişikliği yasaklama şeklinde genel bir uygulama yoluna gitmemiştir. Bunun yerine, çatışan menfaatler arasında oldukça pragmatik ve amaca özel bir denge kurmaya çalışmıştır. Yargıtay, mimarî eserin hususiyetini bozmayan ve yapının bıraktığı izlenimi muhafaza eden değişikliklerinin yapılabileceğini kabul etmektedir. Mesela, bir yapının estetik görünümünü değiştirmeden teknik ve idari ihtiyaçlar için mimarî eklemeler yapılmasını,¹⁷⁰ bir üniversite kampüsü içindeki boş alanlara sonradan başka bir mimar tarafından farklı birimlerin inşa edilmesini,¹⁷¹ bir stadyum içerisindeki kot seviyesinin düşürülmesini,¹⁷² otel olarak kullanılan bir mimari yapının sağlamlığını, konforunu ve emniyetini iyileştirmeye yönelik tadilatlar yapılmasını,¹⁷³ bir adliye binasının içerisindeki bazı bölümlerin banka, postane, karakol, kantin ve kafeterya olarak düzenlenmesi ve

aynen bir başka eserde kullanılmasına karşı korunur. Bir eserin adı ve alametleri ile çoğaltılmış nüshaların şekillerinin, iltibasa meydan verebilecek surette diğer bir eserde veya çoğaltılmış nüshalarında kullanılması mümkün değildir (FSEK m. 83/1). Bu kural, umumen kullanılan ve ayırt edici bir vasfı bulunmayan ad, alamet ve dış şekiller hakkında uygulanmaz (FSEK m. 83/2). Eser adının, 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu uyarınca marka olarak korunması da mümkündür.

¹⁶⁹ Bir mimari projenin uygulanmasıyla güzel sanat eseri vasfında bir mimari yapı meydana getirilmiş ise, mimari proje (ilim ve edebiyat eseri olarak) ve mimari yapı (güzel sanat eseri olarak) ayrı ayrı eser olarak korunur.

¹⁷⁰ Yargıtay 11. HD. E. 2006/8353, K. 2007/15508.

¹⁷¹ Yargıtay 11. HD. T. 11.02.2014, E. 2012/10648, K. 2014/2360.

¹⁷² Yargıtay 11. HD. T. 24.04.2008, E. 2007/9568, K. 2008/5481.

¹⁷³ Yargıtay 11. HD. T. 24.10.2005, E. 2005/453, K. 2005/10277.

asansörler eklenmesini¹⁷⁴ ihlal olarak değerlendirmemiştir. Bu değişiklikler, yapıya ait (ilim ve edebiyat eseri sayılan) mimarî plan üzerindeki eserde değişiklik yapılmasını önleme hakkını da ihlal etmemektedir.

Eserde yapılan değişikliklere uzun süre ses çıkarılmaması, eserde değişiklik yapılmasını önleme hakkından doğan dava yetkisinin yitirilmesine sebebiyet verebilmektedir.¹⁷⁵ Bu husus, karşı çıkılmayan değişiklikler bakımından geçerlidir.

3. Eser Sahibinin Zilyed ve Malike Karşı Hakları

Eserin cisimlendiği eşya üzerindeki mülkiyet hakkı, FSEK'te eser sahibine tanınan birtakım manevi haklarla sınırlandırılmıştır. Bu haklar şunlardır: i) eserin aslına ulaşma hakkı (FSEK m. 17/1), ii) eseri tahrip etmeyi önleme hakkı (FSEK m. 17/2), iii) eseri sergileme hakkı (FSEK m. 17/3).

a. Eserin Aslına Ulaşma Hakkı

Eser sahibi, gerekli durumlarda, aslın maliki ve zilyedinden, koruma şartlarını yerine getirmek kaydıyla, bazı güzel sanat eserlerinin ve bazı bilim ve edebiyat eserlerinin asıllarından geçici bir süre için yararlanmayı talep etme hakkına sahiptir (FSEK m. 17/1). Bu hak, söz konusu eserlerin ticaretini yapanlar tarafından eseri satın alan veya elde eden kişilere müzayede ve satış kataloğu veya ilgili belgeler ile açıklanır (FSEK m. 17/1). Durumun gerekli olup olmadığı her somut olaya göre değerlendirilmektedir.¹⁷⁶

Eser sahibi, bu manevi hakkı eseri satın alan veya elde eden kişilere müzayede ve satış kataloğu veya ilgili belgeler ile açıkladıysa kullanabilir. Bu açıklama yapılmadıysa, bu hakkın kullanılması mümkün değildir.

Eserin aslına ulaşma hakkı, her eser için değil; bazı eser türleri ve mutlak surette bunların *asılları* için tanınmıştır.¹⁷⁷ Eser sahibinin malik veya zilyetten aslına ulaşmayı talep edebileceği eserler şunlardır: i) yağlı ve suluboya tablolar, her türlü resimler, desenler, pasteller, gravürler,

¹⁷⁴ Yargıtay 11. HD. T. 14.11.2011, E. 2011/10730, K. 2011/14979.

¹⁷⁵ Yargıtay 11. HD. T. 29.01.1999, E. 1998/10031, K. 1999/250.

¹⁷⁶ KILIÇOĞLU, Ahmet, Sınai Haklarla Karşılaştırmalı Fikri Haklar, Turhan Kitabevi, 2017, s. 257.

¹⁷⁷ KILIÇOĞLU, s. 257. Karşılaştırmamız; EREL, s. 155.

güzel yazılar ve tezhipler, kazıma, oyma, kakma veya benzeri usullerle maden, taş, ağaç veya diğer maddelerle çizilen veya tespit edilen eserler, kaligrafi, serigrafı, heykeller, kabartmalar ve oymalar (FSEK m. 4/1-(1)-(2)); ii) el yazısıyla yazılmış edebi eserler ve bilgisayar programları (FSEK m. 2(1)); iii) el yazısıyla yazılmış musiki eserler (FSEK m. 3). Eserin aslına ulaşma hakkı, FSEK'in ilk metninde tüm eserler için tanınmışken, 2001 yılındaki değişiklikle hakkın kapsamı bu eser türleriyle sınırlanmıştır.

Eserin aslına ulaşma hakkı, geçici bir süre için geçerlidir. Eser sahibi yararlanmanın gerektirdiği makul süre kadar bu hakkı kullanabilir.¹⁷⁸ Bu hakkı kullanırken eser sahibi, eseri koruma şartlarını yerine getirmiş olmalıdır.¹⁷⁹

b. Eseri Tahrip Etmeyi Önleme Hakkı

Aslın malikine eser üzerinde tasarruf etme hakkı getirilmiştir. Aslın maliki ancak eser sahibi ile aralarındaki sözleşme şartlarına uygun olarak eser üzerinde tasarruf etme hakkını kullanabilir. Aslın maliki eser üzerinde tasarruf etme hakkını kullanırken eseri bozamaz, yok edemez ve eser sahibinin haklarına zarar veremez (FSEK m. 17/2). Eser sahibi, eserin bozulması veya tahrip edilmesi sonucunu doğurabilecek tasarrufları önleme hakkına sahiptir.¹⁸⁰

Yargıtay, eseri tahrip etmeyi önleme ve eserde değişiklik yapılmasını önleme haklarını birlikte uygulamaktadır. Mesela, *Hitit Güneşi* adlı bir seramik rölyefin restorasyon sırasında hasar görmesi¹⁸¹ ve mozaik levhanın yıkılması halinde¹⁸² bu yönde uygulama yoluna gidilmiştir. Yargıtay, her ikisi de FSEK anlamında güzel sanat eseri olan bu iki fikrî ürünün tahrip edilmesini, her iki manevi hakkın da ihlaline sebebiyet verdiği hükmetmiştir. Eseri tahrip etmeyi önleme hakkı ile birlikte eseri sergileme hakkı, 1995 tarihli değişikliklerle FSEK kapsamına açıkça dahil edilmiştir.

¹⁷⁸ KILIÇOĞLU, s. 257.

¹⁷⁹ KILIÇOĞLU, s. 257.

¹⁸⁰ EREL, s. 156.

¹⁸¹ Yargıtay 11. HD. T. 23.01.2007, E. 2005/13649, K. 2007/689.

¹⁸² Yargıtay 11. HD. T. 09.05.2014, E. 2013/3484, K. 2014/8875.

c. Sergileme Hakkı

Eser sahibi, eserin tek ve özgün olması halinde, kendisine ait tüm dönemleri kapsayan çalışma ve sergilerde kullanmak amacıyla eseri isteyebilir (FSEK m. 17/3). Eseri sergileme hakkının kullanılması için şu kümülatif şartların yerine getirilmesi gerekmektedir: i) eser tek ve özgün olmalıdır, ii) eserin çalışma ve sergilerde kullanma ihtiyacının belirmesi gerekmektedir, iii) eser sahibi, eseri koruma şartlarını yerine getirmiş olmalıdır ve iv) eserin zilyetliğinin teslimi çalışma ve sergi süresince talep edilmelidir.¹⁸³ Mesela, bir ressamın, tüm çalışmalarının yer alacağı bir katalog çekimi için, elinde fotoğrafı bulunmayan bir tablosunu malikinden, fotoğraf çekimi için geçici olarak yararlanmayı talep edebilmesi mümkündür.

4. İcracı Sanatçıların Manevi Hakları

FSEK'in ilk versiyonunda, yalnızca icracı sanatçıların adının belirlenmesi hakkı sınırlı bir şekilde korunmuştur.¹⁸⁴ 1995 ve 2001 yıllarında yapılan değişikliklerle, icracı sanatçıların manevi hakları, mevcut hallerine ulaşılmıştır.

FSEK m. 80(1)(A)(1) uyarınca, "*İcracı sanatçılar, mali haklardan bağımsız olarak ve bu hakları devretmelerinden sonra dahi, tespit edilmiş icraları ile ilgili olarak uygulama şartlarının gerektirdiği durumlar hariç, icralarının sahibi olarak tanıtılmalarını ve icralarının kendi itibarlarını zedeleyebilecek şekilde tahrif edilmesi ve bozulmasının önlenmesini talep etme hakkına sahiptirler.*" Bu, icracı sanatçıların icraların sahibi olarak tanıtılma ve icraların itibarlarını zedeleyecek muamelelere itiraz etme haklarına sahip olduğu anlamına gelmektedir.¹⁸⁵

İcracı sanatçılara tanınmış olan bu manevi hakların ayırt edici özelliği, korumanın icranın kendisinden ziyade icranın tespiti üzerine odaklanmış olmasıdır.¹⁸⁶ Böylece, FSEK'te tanınan bu manevi hakların kapsamı, WPPT m. 5'e göre daha dardır, çünkü WPPT m. 5'teki manevi haklar icranın tespiti yanında 'canlı performanslar' (icranın kendisi)

¹⁸³ KILIÇOĞLU, s. 259-260.

¹⁸⁴ FSEK m. 81/5 (ilk hali).

¹⁸⁵ TÜRKER, Gökçen, İcracı Sanatçıların Hakları, Yetkin Yayınları, 2016, s. 84.

¹⁸⁶ TÜRKER, s. 84.

bağlamında da korunmaktadır.¹⁸⁷ Ayrıca, icracı sanatçıların manevi hakları; eser sahibinin mali ve manevi haklarından, icranın tespiti üzerindeki diğer bağlantılı hak sahiplerinin haklarından bağımsızdır.

İcracı sanatçının adının tespitlerde belirtilmesi için açıkça bu hakkı ileri sürmesine gerek bulunmamaktadır; tespiti yapanlar talep olmasa da icracı sanatçının adını zikretmelidir. FSEK m. 80(1)(A)(1)'da açık bir düzenleme bulunmamasına karşın, icracı sanatçıların, takma ad, adın baş harfleri veya diğer bazı özel tanımlama biçimlerini kullanma hakkı bulunduğu kabulü gerekir.¹⁸⁸ Bu bağlamda, bir grup (toplu olarak kullandıkları belirli bir isme sahip iki veya daha fazla sayıdaki icracı) tarafından yapılan bir icrayla ilgili olarak, her bir icracı sanatçının adını zikretmek yerine yalnızca grubun adına yer vermek genellikle yeterlidir. Ayrıca, takma ad kullanmasına rağmen icracı sanatçının gerçek kimliği kasıtlı olarak açıklandığı hallerde de, icracı sanatçı olarak tanıtılma hakkına dayalı koruma talep etmek mümkündür. Ancak bu hak, bir icranın yanlış bir icracıya atfedildiğini iddia etmek için kullanılamaz. İcracı sanatçı böyle bir halde, eser sahipleri gibi, Türk Medeni Kanunu kapsamındaki kişilik haklarına başvurabilir.¹⁸⁹

Tespit edilmiş icraların değiştirilmesini önleme hakkı, icraların tespitinin sanatçının itibarına zarar verecek herhangi bir şekilde tahrif edilmesi ve bozulması halinde ihlal edilmiş sayılmaktadır. FSEK m. 80(1)(A)(1), bu manevi hakkın -FSEK m. 16'dan farklı olarak- yalnızca itibarı zedeleme halini korumaktadır. Yargıtay, birkaç davada bu hakkın kapsamına ilişkin belirlemelerde bulunmuştur. Bir davada, sözleşmenin feshinden sonra, yapımcı tarafından, bir şarkıcının albümünde yer alan on icrasından dokuzunu başka bir şarkıcının icralarıyla değiştirilmesinin bu manevi hakkın ihlali sonucu doğurduğuna hükmedilmiştir.¹⁹⁰ Yargıtay benzer bir şekilde, ney icrasının bazı kısımlarını kesmeyi, şarkı söylenen kısmını çıkarmayı ve icraya başka sesler eklemeyi, bu manevi

¹⁸⁷ TÜRKER, s. 84.

¹⁸⁸ TÜRKER, s. 88; ARKAN, Azra, Mukayeseli Hukuk, Uluslararası Düzenlemeler ve Türk Fikrî Hukuk Alanında Eser Sahibinin Haklarına Bağlantılı Haklar, Vedat Kitapevi, 2005, s. 67.

¹⁸⁹ TÜRKER, s. 90.

¹⁹⁰ Yargıtay 11. HD. T. 06.04.2009, E. 2007/15139, K. 2009/4126.

hakkının ihlali olarak değerlendirmiştir.¹⁹¹ Yine Yargıtay, şarkıcının izni olmadan icrasından insan vokallerini alarak yeni enstrümantal seslerle elektronik ortamda karıştırılarak (mikslenerek) yeni bir icra oluşturulmasının bu hakkı ihlal ettiğine karar vermiştir.¹⁹²

İcracı sanatçıların bu hakları, tespit edilmiş icraları ile ilgili olarak uygulama şartlarının gerektirdiği durumlar hariç olmak üzere geçerlidir. Bu kural, ilgili istisnaları belirlemede sarih değildir. Ancak bu bağlamdan yola çıkarak, icracı sanatçıların her zaman adlarının belirtilmesini talep etmelerinin mümkün olmadığı söylenebilir. Mesela, bir orkestra tarafından icra edilmiş olan bir şarkıyı radyo programında yayınlayacak olan radyo spikerinin, orkestranın tüm üyelerinin isimlerini sayması mümkün değildir. Aynı şekilde, bir icrada alışılmış editöryal veya prodüksiyon uygulama şartlarının gerektirdiği değişiklikleri yapmak, FSEK uyarınca hukuka uygun olarak kabul edilebilir.

FSEK m. 80'de, icracı sanatçıların manevi hakları saymakla yetinmiş ve içerikleri hakkında ayrıntıya yer vermemiştir. Bu nedenle, FSEK'in eser sahiplerinin manevi haklarına ilişkin hükümlerinin, mahiyetine uygun düşüğü müddetçe, icracı sanatçıların manevi haklarına da kıyasen uygulanabileceği genel olarak kabul edilmektedir.

III. MANEVİ HAKLARIN DOĞASI

A. Uluslararası Teorik ve Ampirik Yaklaşımlar

Telif hakkının sağladığı koruma için ileri sürülen akademik argümanlar, doğal haklar, eseri umuma sunulması için ödüllendirme, yaratıcılık için teşvik, yaratıcılığın neoliberal analizleri, ifade özgürlüğü, demokrasi ve hatta insan hakları kavramlarına dayandırılmıştır.¹⁹³ Bu alandaki akademik literatür ile ilgili olarak, Wendy Gordon,¹⁹⁴ Edwin

¹⁹¹ Yargıtay 11. HD. T. 15.02.2010, E. 2008/10975, K. 2010/1684.

¹⁹² Yargıtay 11. HD. T. 12.03.2012, E. 2010/13383, K. 2012/3707.

¹⁹³ Genel bir bakış için bkz. SPENCE, Micheal, 'Justifying Copyright', *Dear Images: Art, Culture and Copyright*, ed. SCHUBERT, Karsten/ MCCLEAN, Daniel, 2002, s. 388; BENTLY, Lionel/ SHERMAN, Brad/ GANGJEE, Dev/ JOHNSON, Phillip, *Intellectual Property Law*, Oxford University Press, 5. Baskı, 2018, s. 39-44; Aplin, TANYA/ DAVIS, Jennifer, *Intellectual Property Law: Text, Cases, and Materials*, Oxford University Press, 3. Baskı, 2017, s. 2-27.

¹⁹⁴ GORDON, Wendy J., "A Property Right in Self-Expression: Equality and Individualism in the Natural Law of Intellectual Property", *Yale Law Journal*, Cilt: 102, 1993,

Hettinger,¹⁹⁵ Justin Hughes,¹⁹⁶ Jeremy Waldron¹⁹⁷ ve Peter Drahos'un¹⁹⁸ çalışmaları ile John Locke, Georg Wilhelm Friedrich Hegel, Immanuel Kant ve Konfiçyus'un felsefesini inceleyen diğer çalışmaları göstermek mümkündür.¹⁹⁹ Robert Merges, "*Justifying Intellectual Property*" isimli kitabında, John Rawls, Robert Nozick ve Jeremy Waldron'dan esintiler vererek, fikri mülkiyet sisteminin temellerini incelemekte ve fikri mülkiyet hukukunun "orta dereceli ilkeleri" olarak adlandırdığı analiz üzerine kurmaya çalışmaktadır.²⁰⁰

Bu yorumlar, çok değerli olmalarına rağmen, bütüncül ve karmaşık bir hukuk kurumunu açıklamak için yalnızca bir teorik argümana odaklanmaktadır. Daha önemlisi, telif hakkının sadece bir yönünü ön plana çıkararak, kültürel ilişkilerin ve eser sahipliğinin üzerine inşa edildiği yaratıcılık süreçlerinin birçok yönünü ihmal etmektedirler.

Akademik çalışmalarda, Kıta Avrupası hukuk sistemlerinde, telif hakkı teorisinin tarihî olarak doğal haklar kavramına dayandırıldığını söylemek mümkündür. 19'uncu yüzyılda, doğal haklar, pozitif hukukun çizdiği formdan bağımsız olarak var olmuş, Immanuel Kant'ın kişilik hakları üzerine yazıları ve romantik eser sahipliği anlayışı ile eser sahibi ve eseri arasında sıkı bağı merkezine alan telif hakkı doktrininde

1540–78 (arguing for a natural-rights theory of desert as a basis for protecting intellectual property); GORDON, Wendy J., "On Owning Information: Intellectual Property and the Restitutory Impulse", *Virginia Law Review*, Cilt: 78, Sayı: 1, 1992, s. 149–281.

¹⁹⁵ HETTINGER, Edwin C., "Justifying Intellectual Property", *Philosophy & Public Affairs*, Cilt: 18, Sayı: 1, 1989, s. 31–52.

¹⁹⁶ HUGHES, Justin, "The Philosophy of Intellectual Property", *the Georgetown Law Journal*, Cilt: 77, 1988, s. 287–366.

¹⁹⁷ WALDRON, Jeremy, "From Authors to Copiers: Individual Rights and Social Values in Intellectual Property", *Chicago-Kent Law Review*, Cilt: 68, 1993, s. 841–87.

¹⁹⁸ DRAHOS, Peter, *A Philosophy of Intellectual Property*, Aldershot: Dartmouth, 1996.

¹⁹⁹ GOSSERIES, Axel/MARCIANO, Alain/STROWEL, Alain (eds), *Intellectual Property and Theories of Justice*, Palgrave Macmillan, 2008; LEVER, Annabelle (ed), *New Frontiers in the Philosophy of Intellectual Property*, CUP, 2012; Symposium, 'The Philosophical Foundations of Intellectual Property', 49 *San Diego L Rev* 955–1282, 2012; YU, Peter K, "Intellectual Property, Asian Philosophy and the Yin-Yang School", *The WIPO Journal*, Cilt: 7, 2015, s. 1–15.

²⁰⁰ MERGES, Robert P., *Justifying Intellectual Property*, Harvard University Press, 2011, s. 102–36.

birleşmiştir.²⁰¹ Bu esastan hareketle geleneksel manevi hakların, eser sahiplerinin eserleri üzerindeki mali haklarını tamamlayan, manevi ve şahsî menfaatlerini koruyan²⁰² devredilemeyen hakları olduğu kabul edilmektedir.²⁰³

Buna kıyasla, İngiltere'deki 1988 yılında kabul edilen Telif, Tasarım ve Patent Kanunu, telif hakkını bir mülkiyet ve böylece bir malvarlığı unsuru olarak tanımlamıştır.²⁰⁴ Bu düzenleme tarzı, telif hakkı sisteminin öncelikle ekonomik mülhazalar üzerine temellendirdiği düşüncesini vücuda getirmektedir. Bu anlayışa göre eserler, ticari tüketim için meydana getirilmektedir. Bunun sonucu olarak bu sistemde, öncelikle eserler ve daha az bir dereceye kadar eser sahibinin manevi hakları korunmaktadır.

Telif hukuku konusundaki bu ayrışmalar nedeniyle, manevi haklar ciddi ölçüde eleştiriye tabi tutulmuştur. Manevi haklar, iş birliğine dayalı ve eserler arası alıntıya imkân veren yaratım sürecinin doğasını tanımakta yetersiz kalan ve izole edilmiş yaratıcı bir deha gibi görülen romantik bir yazar imgesi üzerine inşa edildiği için eleştirilmiştir.²⁰⁵ Manevi haklarla ilgili yapılan bir başka eleştiri, serbest piyasanın işleyişine bir müdahale oluşturdukları nedenine odaklanmaktadır. Mesela William Landes ve Richard Posner, manevi hakların ya gereksiz olduğunu ya da faydadan çok zarar getirdiğini ileri sürmüştür.²⁰⁶ Mark Lemley ise, manevi hakların hukukî işlem masraflarını arttırarak telif haklarıyla korunan eserlerin verimli kullanımını engellediklerini iddia etmiştir.²⁰⁷ M. Adler sanatçılara aşırı kontrol imkânı verdiği için manevi hakların sanatsal

²⁰¹ Bkz. ADENEY.

²⁰² BENTLY/SHERMAN/GANGJEE/JOHNSON, s. 285.

²⁰³ Bu yaklaşım hakkında geniş bir analiz için bkz.: RIGAMONTI, Cyril P.: Deconstructing Moral Rights, Harvard International Law Journal, 2006, ss. 353-412.

²⁰⁴ CDPA, s. 1(1).

²⁰⁵ JAZSI, Peter, "On the Author Effect: Contemporary Copyright and Collective Creativity" 10 Cardozo AELJ 293, 1992; CRAIG, Carys J, Copyright, Communication and Culture: Towards a Relational Theory of Copyright Law, Edward Elgar Publishing, 2011, s. 57; CHON, Margaret, "The Romantic Collective Author", Vanderbilt Journal of Entertainment and Technology Law, Cilt: 14, 2012.

²⁰⁶ LANDES, William/POSNER, Richard, The Economic Structure of Intellectual Property Law, Harvard University Press, 2003, s. 276-280.

²⁰⁷ LEMLEY, Mark, "The Economics of Improvement in Intellectual Property Law" Texas Law Review, Cilt: 75, 1997, 75 s. 1031-1033.

söylemi tehdit ettiğini savunmuştur.²⁰⁸ Manevi haklara karşı getirilen bir diğer eleştiri, özel menfaatlerin kamu menfaatlerine üzerine konulduğu iddiasıdır. Bu bağlamda, manevi hakların parodi gibi işleme eserlerin yaratımını ve yaygınlaştırılmasını sınırlandırdıkları ileri sürülmüştür.²⁰⁹

Bazı diğer akademisyenler, manevi hakların korunmasına daha olumlu yaklaşmıştır. Henry Hansmann ve Marina Santilli, manevi hakların eser sahipleri ile sanatçılara ünlü olmaktan kaynaklı dışsallıkları kontrol etme imkânı verdiğini göstermişlerdir.²¹⁰ Jeanne Fromer ise, manevi hakların faydacılığa dayalı bir telif hakkı sistemini ifade teşvikleri şeklinde desteklediğini iddia etmiştir.²¹¹

Telif hakkı literatüründe, manevi hakların kapsamı ve temelleri derinlemesine tartışılmış olsa da bu çoğunlukla teorik düzeyde kalmıştır. Ancak, bu teorik yaklaşımları tamamlamak için yapılan üç ampirik çalışmaya işaret etmek mümkündür. İlk çalışmada, Barbara Spellman ve Frederick Schauer, katılımcıların bir sanat eseri ve sanat eseri niteliğinde olmayan bir çalışma üzerinde yapılan değişiklikler hakkındaki duygularını ifade ettikleri iki vinyet çalışmanın sonucu rapor etmişlerdir.²¹² Katılımcıların sanat eserinde yapılan değişikliğe sanat eseri olmayanda yapılabileceği göre daha güçlü bir şekilde karşı çıktıklarını; bu karşı çıkışın sanat eseri sosyal bir düşünceyi ifade ettiğinde daha da arttığını ve katılımcıların siyasi görüşleri ile sanatla meşguliyetlerinin bu yöndeki kararlarını etkilediğini bulmuşlardır.²¹³

İkinci çalışmada, Christopher Sprigman ve arkadaşları, eser sahibi olarak gösterilme ve çoğaltma haklarıyla ilgili bir kimsenin bir eseri

²⁰⁸ ADLER, Amy, "Against Moral Rights", California Law Review, Cilt: 97, 2009, s. 263-300.

²⁰⁹ PESSACH, Guy, "The author's moral right of integrity in cyberspace - a preliminary normative framework", 2003, 34 IIC 250.

²¹⁰ HANSMANN, Henry/SANTILLI, Marina, "Authors' and Artists' Moral Rights: A Comparative Legal and Economic Analysis", 26 Journal of Legal Studies, 1997, s. 95-143.

²¹¹ FROMER, Jeanne C., "Expressive Incentives in Intellectual Property Law", Virginia Law Review, Cilt: 98, Sayı: 8, 2012, s. 1745-1824.

²¹² SPELLMAN, Barbara/SCHAUER, Frederick, "Artists' Moral Rights and the Psychology of Ownership" Tulane Law Review, Cilt: 83, 2009, s. 661-678.

²¹³ Ibid.

almayı tercih edeceği en düşük fiyatı belirlemek için üç yarışma düzenlemişlerdir. Denekler, bu hakları satıp satmama konusunda karar verememişlerdir.²¹⁴ Bunun yerine, yarışmaya katılıp yarışma sonucu verilecek ödülü kazanma fırsatını üçüncü kişilere satmayı tercih etmişlerdir. Denekler; 'Amazon Mechanical Turk' isimli online hizmete kayıtlı kişiler, fotoğrafçılık ile ilgili bir dergi ve ilişkili bir grup arasından seçilmiştir. Deney sonunda, deneklere gerçek bir alım satımın gerçekleşmediği bildirilmiştir. Sprigman ve arkadaşları, katılımcıların eser sahibi olarak gösterilme hakkı için ekonomik anlamda yüksek değerler biçtiklerini tespit etmişlerdir.²¹⁵

Üçüncü çalışmada, Stefan Bechtold ve Christoph Engel 24 ülkeden 200 eser sahibinin manevi haklara ekonomik olarak değer biçme davranışlarını ortaya çıkaran ilk saha deneyini gerçekleştirmişlerdir. Temel olarak, en önemli üç manevi hakla (eser sahibi olarak gösterilme, eserin değiştirilmesini önleme ve eseri geri çekme hakları) ilgili veri toplamışlardır. Deneye, bundan haberi olmayan eser sahiplerinin katılımı sağlanmıştır. Deneyde, eser sahiplerinden telif hakkı ile korunan eserleri manevi haklarıyla birlikte satın almışlardır. Böylece, gerçek eser sahipleriyle gerçek bir alışveriş gerçekleştirilmiştir. Eser sahiplerinin büyük bir çoğunluğunun ilk etapta manevi haklarını satmak istemediklerini ve buna karar verdiklerinde ise yüksek fiyatlar talep ettiklerini bildirmişlerdir. Bechtold ve Engel, ayrıca, manevi haklara ilişkin hukukî rejimleri farklı olan ABD ile Avrupa'da bulunan eser sahiplerinin tercihleri arasında çok küçük bir fark bulunduğunu gözlemlemişlerdir. Bechtold ve Engel'in çalışmasının sonuçları, ABD ile Avrupa'da farklı manevi haklara ilişkin hukukî rejimlerinin bulunmasının gerekip gerekmediğini ve kâr etme eksenine dayalı bir telif hukuku teorisinin insan davranışları ve yaratıcılıkla arasındaki karmaşık ilişkiyi anlamlandırmakta yeterli olup olmadığını sorgulamaya davetiye çıkarmıştır.

Böylece, manevi haklar üzerine yapılan ampirik çalışmaların telif hukukunun bu alanını ağırlıklı olarak ekonomik bir bakış açısıyla

²¹⁴ SPRIGMAN, Christopher/BUCCAFUSCO, Christopher/BURNS, Zachary, "What's a Name Worth?: Experimental Tests of the Value of Attribution in Intellectual Property", *Boston University Law Review*, Cilt: 93, 2013, s. 1389-1435.

²¹⁵ Ibid.

irdelendiğini iddia etmek mümkündür. Buna göre, ampirik çalışmaların telif hukuku anlayışı, yalnızca manevi hakları değil aynı zamanda kültür ve büyüme ilgili politikaları şekillendiren ve baskın olarak ekonomi ek-senli bir modele işaret etmektedir.

B. FSEK'te Yer Alan Manevi Hakların Niteliği

Türkiye'de, manevi haklara ilişkin hükümlerin lafzı ve mahkemeler tarafından çizilen içerikleri, bu argümanların hangisini desteklemektedir? Osmanlı dönemindeki manevi haklara ilişkin bugüne kadar herhangi bir dava rapor edilmemiştir. Bu sebeple, bu hakların uygulamada nasıl şekillendiğinin izini sürmek mümkün değildir. Kanunî düzenlemelerin lafzına bakıldığında, Hakk-ı Telif Kanunu'na kadar manevi hakların yetkili devlet organları ve padişah tarafından tanınan bir imtiyaz şeklinde korunduğunu gözlemek mümkündür. Bu durumun, ödül teorisindeki argümanları yansıttığı açıktır.

Hakk-ı Telif Kanunu, telif korumasına hak kazanmak için şart koştuğu tescil şartına ve nispeten sınırlı kapsamına rağmen, iki temel manevi hakkı imparatorluk bünyesindeki tebaaya açık hale getirmiştir.²¹⁶ Hakk-ı Telif Kanunu yürürlüğe girdiğinde, Osmanlı İmparatorluğu Bern Birliği'ne üye değildir. Bunun gibi, devletlerarası ikili telif hakkı sözleşmeleri de bulunmamaktadır. Ancak, Hakk-ı Telif Kanunu'nun genel özelliklerinin ve kanunî ilkelerinin Avrupa'dakilere benzer olduğunu görmek mümkündür. Yine Kanun, o dönemki herhangi bir Avrupa telif kanununun bir çevirisi de değildir. Tüm bunlar, Osmanlı devlet yönetiminin devlet sınırları içinde entelektüel hayatın korunmasının önemini farkında olduklarını göstermektedir. Bu nedenle, Osmanlı yönetimi Bern Sözleşmesi'nde öngörülen standartlara benzer standartları benimseyerek manevi hakları geniş telif hakkı çerçevesinde takip etmişlerdir.

Hakk-ı Telif Kanunu'nda eserde değişiklik yapılmasını önleme hakkı, yalnızca sözleşme ilişkilerinde başvurulabilecek bir hak olarak düşünülmüştür. Bu model bu manevi hakkı, eser sahibi ile yayıncıyı (telif hakkı veya lisans sahibi olan) arasındaki sözleşme ilişkisinin bir parçası haline getirmektedir. Bu bağlamda, bu manevi hak, artık eser sahiplerinin eserleri üzerindeki manevi ve şahsî menfaatlerini koruyan bir hak

²¹⁶ BIRNHACK, s. 85-86.

olmaktan çıkarmakta ve bağlayıcı bir sözleşme (ifa etmeme sebebiyle temerrüt) hükmü haline getirmektedir. Bu tarz sözleşme ilişkisinde manevi hakkın işlevi, eser sahiplerine eserleri üzerinde mutlak bir hak sağlamaktan çok, sözleşmenin yorumuna yön vermek, tamamlayıcı kurallar oluşturmak ve telif hakkı sözleşmeleri için amir hükümleri koymaktır.

Hakk-ı Telif Kanunu'nda eser sahibi olarak tanıtılma hakkı ise, bir mali hakkın – yani çoğaltma hakkının (intihal)- korunması kapsamında zımnen rasyonelleştirilmiştir. Bu düzenleme, mali ve manevi menfaatleri harmanlayan tek bir hakkı bünyesinde barındırmaktadır. Bu, Alman monizminden ayrı olarak ortaya çıkan Türk telif hukukuna özgü monist bir anlayışı yansıtmaktadır.²¹⁷

Böylece, Hakk-ı Telif Kanunu'nda kabul edilen manevi haklar, geleneksel batılı manevi hak (bu hakları, eser sahibinin şahsi ve manevi menfaatlerini koruyan, vazgeçilemez ve devredilemez haklar olarak gören) teorisinden, birtakım farklılıklar göstermektedir. Osmanlı hukukunda iki manevi hakkın temelini, sözleşmeler ve mali ve manevi hakların birliği doktrini olduğu görmek mümkündür.

FSEK'te yer alan manevi haklar bakımından daha farklı bir resim ortaya çıkmaktadır. FSEK kapsamındaki manevi hakların niteliğini incelemeden önce, bu hakların genel özelliklerini açıklamak uygun olacaktır. FSEK, kıta Avrupası geleneğinin özelliklerini yansıtmaktadır. Bu nedenle bünyesinde kısmen vazgeçilemez nitelikte olan bir manevi haklar kategorisini barındırmaktadır. Mali haklarda olduğu gibi, manevi haklarda da *numerus clausus* ilkesi geçerlidir.²¹⁸ Manevi haklara tecavüz, kanunda (FSEK'te) tanımlanan objektif bir yükümlülüğün ihlali edilmesi sebebiyle dava konusu edilebilir bir talep hakkı olarak öngörülmüş²¹⁹ ve ihlal halinde tazminata yaptırımına bağlanmıştır.²²⁰

Bu durum, FSEK'teki manevi hakların ihlali halinde, kural olarak, Türk Medeni Kanunda öngörülen kişilik haklarının ihlaline dayalı bir hukuk davası açılmayacağı anlamına gelmektedir. Ancak, Türk özel

²¹⁷ Almanya'daki monist teoreminin doğuşu için Bkz. RAJAN, s. 76-77.

²¹⁸ TEKİNALP, s. 162.

²¹⁹ FSEK, m. 66, 67, 69.

²²⁰ FSEK, m. 70(2).

hukuku üzerindeki Alman ve İsviçre etkisi nedeniyle, bu manevi haklar kapsamındaki iki hakkın Türk Medeni Kanundaki kişilik haklarıyla bağlantılı olduğu kabul edilmektedir: i) Bir eserin umuma arz edilmesi ve yayımlanma tarzı sahibinin şeref ve itibarını zedeleyecek nitelikte ise eserin umuma tanıtılmasını veya yayımlanmasını menetme hakkı (FSEK m. 13/3), ii) eser sahibinin şeref ve itibarını zedeleyen veya eserin mahiyet ve hususiyetlerini bozan her türlü değiştirmeleri menetme hakkı (FSEK m. 16/3 ve icracı sanatçılar bakımından m. 80/1/(A)(1)). Eser sahibi (ve ikinci halde icracı sanatçı), bu iki hakkın ihlali durumunda Türk Medeni Kanundaki kişilik haklarının korunması için öngörülen hukuki yollara da başvurabilir. Bu tür hukukî çareler, bu iki manevi yetkiyle sınırlı olmak üzere kümülatif koruma sağlamakta olup *numerus clausus* ilkesinin geçersiz kılacak şekilde yorumlanamaz.²²¹

Geleneksel olarak, umuma arz hakkı, eser sahibinin şahsi yaratıcı dünyası etrafında yer alan çevre üzerinde bir kontrol yetkisini bünyesinde barındırmaktadır. Esasen bu hak eser sahibine, kamu alanındaki sanatsal, ilmî veya edebi söyleme bir eser yoluyla katkı sağlayıp sağlamayacağına dair karar verme özgürlüğünü tanımaktadır. Bir eserin oluşturulma aşamaları tamamen bitip bitmediğine karar verebilecek yegâne kişi eser sahibidir. Bir eser tamamen ortaya konmadığı sürece, eser yalnızca yaratıcısının özel dünyasının bir parçası olarak kalmaktadır. Eser sahibi, eserini umuma arz etmeye niyetlenmedikçe eserin kanun önünde hiçbir varlığı yoktur. Eserinin kendi orijinal düşüncesine uygun olup olmadığına, hangi anda tamamlandığına ve kendisine layık olup olmadığına yalnızca eser sahibi karar verebilir. Eserin ne zaman umuma arz edileceğini, dolaşıma konulacağını ve kâr amacıyla kullanılacak bir 'eser' olarak değerlendirilip değerlendirilmeyeceğini, yalnızca eser sahibi belirleyebilir. Eser sahibinin bu kararından sonra eser umumun erişimine sunulmakta ve umum böylece eserin varlığından haberdar olmaktadır. Bu şekilde eser, eser sahibinin şahsî alanından fikir ve sanat dünyasına taşınmakta ve telif hakkı korumasına konu olmaktadır. Umuma arz hakkının temel amacı, eseri aracılığıyla kültürel iletişime katkıda bulunup bulunmama noktasında eser sahibine şahsî bir özerlik tanımaktır. Bu hak eser

²²¹ TEKINALP, s. 151-152; YILMAZTEKİN, s. 134-136.

sahiplerine, eserlerinin ne zaman tamamlanıp ne zaman yayına ve ticari-
leştirmeye hazır olduğuna dair karar verme yetkisi vermektedir. Sonuç
olarak, bu hakkın özünde, insan hakları sayılan eser sahibinin kültürel
yaşama katılma özgürlüğü²²² ile sanatsal ve yaratıcı ifade özgürlüğü bu-
lunmaktadır.²²³

Ancak Yargıtay tarafından yorumlandığı haliyle umuma arz hakkı,
bu felsefenin az bir miktar ötesine geçmiştir. Dağlarca, Kulin ve yukarıda
bahsedilen diğer kararlarda²²⁴ da görüldüğü gibi Yargıtay, umuma arz
hakkını; mali haklardan yayma, temsil ve umuma iletim haklarının bir
parçası olarak değerlendirmiştir. Bu durum, umuma arz hakkına ilişkin
olarak monist yaklaşımın benimsenmiş olduğunu göstermektedir.²²⁵ Bu
manevi hak kanunî lafzı itibarıyla eser sahibine, eserin umuma arz veya
yayımlanma tarzının, kişilik haklarının bazı unsurlarını (şeref ve itibar)
zedeleyecek halde olmasına karşı da koruma sağlamaktadır (FSEK m.
14/3).

Eser sahibi olarak tanıtılma hakkının, çeşitli kültürel, ekonomik ve
sembolik sonuçları vardır. Bu hak, bibliyografyalar, kataloglar ve indeks-
ler aracılığıyla fikri eserlere erişimin idaresini kolaylaştırmaktadır. Ay-
rıca, eser sahibinin dehasının veya yeteneğinin kutlanması, ödüllendiril-
mesi ve kalıcılığının sağlanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Telif üc-
retlerinin, özellikle meslek birlikleri tarafından dağıtımının yönetimine
yardımcı olmaktadır. Nihayetinde fikri bir külliyyatın (*oeuvre*) eser sahibi
olarak bir kimlik de inşa etmektedir. Bu manevi hak, ayrıca eser sahibi ile

²²² Bu insan hakkı, özellikle İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 27. maddesinde yer almaktadır. G.A. Res. 217A (III), U.N. Doc. A/810 (10 December 1948); UN General Assembly, International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICCPR) Article 15(1)(a), United Nations, Treaty Series, vol. 993 (16 December 1966) p. 3 (ICESCR).

²²³ Bu husus, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 27. maddesi, ICESCR'nin 15(1)(c) maddesi ve ICCPR'nin 19(2) maddesinde düzenlenen, eser sahiplerinin, ilmi, edebi veya sanatsal yaratımından kaynaklanan mali ve manevi menfaatlerini koruma haklarının uzantısıdır. Ayrıca, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesinin de kapsamındadır.

²²⁴ Kararlar için bkz. Başlık 3.2.1.

²²⁵ FSEK'te tüm manevi haklar bakımından düalist yapının kabul edildiğini iddia eden görüş için bkz.: TEKİNALP, s. 160.

mecazi olarak 'ruhani çocuğu' arasındaki bağı korumaktadır.²²⁶ Tüm bunlar çağdaş Türk telif hukukunda görülebilen unsurlardır.

Eserin bütünlüğünü koruma hakkının özü, eser sahibinin eserlerinin bütünlüğünü ve hususiyetini sürdürme konusundaki manevi menfaatleridir.²²⁷ Bir fikri ürünün eser niteliğini haiz olabilmesi ve FSEK kapsamındaki telif hakkı korumasından yararlanabilmesi için, eser sahibinin hususiyetini taşıması gerekmektedir.²²⁸ Eser sahibinin hususiyeti, eserin her bölümünde kendini göstermektedir. Bu anlamda, eserde yapılan herhangi bir değişiklik, eserin hususiyetinin kaybolmasına neden olabilmektedir. Söz konusu değişiklik, eser sahibinin şerefini veya itibarını zedelediğinde, eserin bütünlüğü koruma hakkı aynı zamanda eser sahibinin kişiliğini de korumaktadır (FSEK m. 16/3).

FSEK kapsamında manevi haklar lisans veya devir yoluyla devredilemez ve bu haklardan feragat edilemez ancak bu haklar vasiyet olunabilir (FSEK m. 19/1). Bu haklar, eser sahibinin mirasçılara intikal etmemektedir. Ancak, mirasçılar, eser sahibinin ölümünden sonra da manevi hakları kullanabilmektedir (FSEK m. 19/1-2). FSEK m. 14/3, 15/3²²⁹ ve 16/3'te tanınan istisnalar dışında, manevi haklar, eser sahibinin ölümünden 70 yıl geçmekle sona eren mali haklardan farklı olarak, mirasçıların yaşamıyla sona erer (FSEK m. 19/1-2).²³⁰ Yine icracı sanatçıların mali ve manevi hakları, icranın tespitinin yapıldığı tarihten başlayarak, 70 yıl devam eder; icra tespit edilmemiş ise bu süre, icranın ilk aleniyet kazanmasıyla başlar.²³¹ FSEK m. 19, mahiyetine uygun düştüğü müddetçe, koruma süresi dışında, icracı sanatçılar bakımından da kıyasen uygulanır. Bununla birlikte, bir eserin memleketin kültürü bakımından önemli görüldüğü hallerde, Kültür ve Turizm Bakanlığı FSEK m. 14/3, 15/3 ve 16/3

²²⁶ STROMHOLM, Stig, Droit Moral—The International and Comparative Scene from a Scandinavian Viewpoint, 14(1) Int'l Rev. Indus. Prop. & Copyright L. 217, 1983, s. 228.

²²⁷ ÖZTAN, s. 315.

²²⁸ Bu eserin hususiyet taşıması şartının formülasyonudur. Bkz. FSEK m. 1(B)/a.

²²⁹ Eser sahipliğinin tespiti için tespit davası açma hakkı.

²³⁰ FSEK m. 27/1.

²³¹ FSEK m. 82/5. Bu yönde bkz.: TÜRKER, s. 213; ARKAN, s. 125. İcracı sanatçıların manevi haklarına ilişkin koruma süresi bakımından FSEK m. 19'un uygulanması gerektiğini ileri süren aksi yöndeki görüş için bkz.: EREL, s. 216.

kapsamında eser sahibine tanınan hakları kendi namına daimî olarak kullanabilir. Manevi hakların daimî olarak korunması, manevi hakları niha-yetinde ülkenin kültürel mirasının korunması için bir araca dönüştür-mektedir.²³² Bu, manevi haklar teorisiyle, yani eser sahibinin eserlerindeki manevi menfaatlerinin korunması anlayışıyla bağdaşmamaktadır.²³³ Bu-rada, Fransız düalizminin Alman monizmine tercih edilmiş olması dikkat çeken bir husustur.²³⁴ Ancak, icracı sanatçıların mali ve manevi haklarına ilişkin koruma süresi yönünden monizm tercih edildiğini not etmek gerekir.

İlginç bir şekilde, Türkiye'deki geleneksel manevi haklar teorisin-den bir başka ayrışma, eserde değişiklik yapılmasını önleme hakkı ile eserlerin asıllarının yok edilmesinin önleme hakkının birlikte uygulama-sında gözlemlenebilir (FSEK m. 16, 17/2). Bu ayrışma, eser sahipleri ve yukarıda bahsedilen malikler arasındaki uyumsuzluklarda ortaya çıkmak-tadır.²³⁵ Bu ayrışmanın sebebi, yine manevi hakların eser sahibinin eserle-rindeki manevi menfaatlerinin korunmak amacıyla değil; sanatın korun-ması amacıyla kullanılmasıdır.

Eserin aslına ulaşma hakkı, eser sahibine eserinin aslını geçici ola-rak görme hakkı verirken; sergileme hakkı, eser sahibine sanatını bu eser-ler aracılığıyla sergileme hakkı vermektedir. Burada da sanatın korunma-sının amaçlandığı ifade edilebilir.

SONUÇ

Osmanlı dönemine kadar dayanan manevi haklar, modern an-lamda 20'nci yüzyılın başlarında kanunî düzelemeye kavuşmuş ve hukuk sahnesine çıkmıştır. Böylece manevi haklar, Türk telif hukukunda yakla-şık iki yüzyıldır en az mali haklar kadar güçlü bir koruma altındadırlar.

Türk hukukunda manevi hakların, sadece ortaya çıkışı değil, aynı zamanda gelişim biçimleri de dikkat çekicidir. Manevi hak kavramı, bir kanun ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Ancak manevi haklar doktrinin ge-lişimi, sadece yasama yoluyla değil mahkeme içtihatları yoluyla da

²³² TEKİNALP, s. 161.

²³³ RIGAMONTI, s. 370-371.

²³⁴ Fransa'daki düalist teori için, bkz. RAJAN, s. 67-69.

²³⁵ Bkz. başlık 3.2.4.2.

gerçekleşmiştir. Manevi haklar, nihayetinde mali haklarla eşit bir konuma ulaşmıştır. Padişahlar tarafından verilen bir ayrıcalık olmaktan çıkıp temeli ve doktrini olan kurallar dizisine dönüşmüşlerdir.

Manevi haklara ilişkin bir değerlendirme yapılırken, bir kavram olarak manevi haklar ile bir kurallar dizisi olan manevi haklar arasında ayırım yapmalıdır. Yukarıda bahsedilen dönüşüm sonucu ortaya çıkan ana fikir, hukuki kavramlar ile maddi kurallar arasında doğrudan bir ilişki olmayabileceğini göstermektedir. Manevi hakların kural temelli yapısı ile kavramsal yapıları arasında ayırım yapmak, Türk hukukundaki manevi hakların karmaşık bir yapıda olduğunu ortaya koymaktadır. Bununla da kalmayıp, aynı zamanda Türkiye'deki manevi hakların gerçek kapsamının kavramsal yapılarından daha geniş olabileceğini de göstermektedir.

Türkiye'deki manevi hakların, eser sahiplerini hem sözleşme yaptıkları piyasa araçlarına ve hem de sözleşme ilişkisi bulunmayan üçüncü kişilere karşı koruduğunu anlaşılmaktadır. Manevi hakların eser sahiplerine, devredilmezlik ilkesi ile bağlanmasının nedeni tam da bu koruyucu amaçtır. Bununla birlikte, Fransız düalizminin ve Alman monizminin aynı anda benimsenmesi, ters etki yaratmaktadır. Bu durum, manevi hakların zaman içinde dönüşümünün olumsuz bir tarafı olmaktadır. İşte bu da Türk hukukundaki manevi hakları, uluslararası standartları yansıtsalar da, sadece bir dizi yama kurallar bütünü haline getirmiştir.

KAYNAKLAR

- ADENEY, Elizabeth, *The Moral Rights of Authors and Performers: An International and Comparative Analysis*, Oxford University Press, 2006.
- ADLER, Amy, "Against Moral Rights", *California Law Review*, Cilt: 97, 2009, s. 263-300.
- AHMET CEVDET PAŞA, *Tezâkir 40-Tetimme*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1991.
- AKAY, Tolga, *Osmanlı Devleti'nde Fikri Mülkiyet (1850-1914)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı, Kayseri, 2015, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>.
- AKYÜZ, Kenan, *Encümen-i Daniş*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1975, s. 29-30.
- ALTUNTEK, Serpil, "İlk Türk Matbaasının Kuruluşu ve İbrahim Müteferrika", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 1, Temmuz 1993, s. 191-204.
- APLIN, Tanya/DAVIS, Jennifer, *Intellectual Property Law: Text, Cases, and Materials*, Oxford University Press, 3. Baskı, 2017.
- ARKAN, Azra, *Mukayeseli Hukuk, Uluslararası Düzenlemeler ve Türk Fikrî Hukuk Alanında Eser Sahibinin Haklarına Bağlantılı Haklar*, Vedat Kitapevi, 2005.
- ASHER, Jacob/ Marx, Alexander, *The First Book Printed in Constantinople: An Original Leaf of Jacob ben Asher's 'Arba'ah Turim'*, Constantinople, 1493, Oxford University Press, 1946.
- ATEŞ, Mustafa, *Fikir ve Sanat Eserleri Üzerindeki Hakların Kapsamı ve Sınırlandırılması*, 1. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2003.
- BEN-NAEH, Yaron, "Hebrew printing houses in the Ottoman Empire", in *Jewish Journalism and Printing Houses in the Ottoman Empire and Modern Turkey*, (Editör NASSİ, Gad), Istanbul, The Isis Press, 2001, s. 35-82.

- BENTLY, Lionel/ SHERMAN, Brad/ GANGJEE, Dev/ JOHNSON, Phillip, Intellectual Property Law, Oxford University Press, 5. Baskı, 2018.
- BERKES, Niyazi, Türkiye’de Çağdaşlaşma, Yapı Kredi Yayınları, 2017.
- BERKİ, Ali Himmet, Açıklamalı Mecelle (Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye), Hikmet Yayınları, İstanbul, 1979.
- BIRNHACK, Michael D, Colonial Copyright: Intellectual Property in Mandate Palestine, Oxford University Press, 2012.
- BOZBEL, Savaş, Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku, 1. Baskı, XII Levha Yayınları, 2012.
- CEYLAN, Ayhan, “Tanzimat Dönemi Osmanlı Basım ve Yayımında Hukuki Düzen (1839-1876)”, Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları Dergisi, Sayı: 1, Bahar, 2006, s. 139-155.
- CRAIG, Carys J, Copyright, Communication and Culture: Towards a Relational Theory of Copyright Law, Edward Elgar Publishing, 2011.
- CHON, Margaret, “The Romantic Collective Author”, Vanderbilt Journal of Entertainment and Technology Law, Cilt: 14, 2012.
- ÇAKMAK, Diren, “Osmanlı Telif Hukuku ile İlgili Mevzuat”, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı: 21, 2007, s. 191-234.
- ÇAKMAK, Diren, Osmanlı İmparatorluğu’nun Kapitalistleşme Tecrübesi ve Telif Haklarının Gelişimi, Libra Yayınları.
- DAVIES, Gillian/ GARNETT Kevin, Moral Rights, Sweet & Maxwell, 2010.
- DAVISON, Roderic H., Reforms in the Ottoman Empire 1856-1876, Princeton University Press, 1963.
- DRAHOS, Peter, A Philosophy of Intellectual Property, Aldershot: Dartmouth, 1996.
- DWORKIN, Gerald, “The Moral Rights of the Author: Moral Rights and the Common Law Countries”, 19 Colum-VLA JL & Arts 229, 1994.
- ERDİL, Engin, Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Şerhi: İçtihatlı ve Gerekçeli, 1. Baskı, Vedat Kitabevi, 2009.

- EREL, N. Şafak, *Türk Fikir ve Sanat Hukuku*, 1. Baskı, Yetkin Yayınları, 2009,
- FORTNA, Benjamin C, *Learning to Read in the Late Ottoman Empire and the Early Turkish Republic*, Palgrave Macmillan, 2011.
- FRANGOUDAKI, Anna/ KEYDER, Çağlar, *Ways to Modernity in Greece and Turkey: Encounters with Europe, 1850-1950*, Library of European Studies, 2007, s. 26-39.
- FROMER, Jeanne C., "Expressive Incentives in Intellectual Property Law", *Virginia Law Review*, Cilt: 98, Sayı: 8, 2012, s. 1745-1824.
- GORDON, Wendy J., "A Property Right in Self-Expression: Equality and Individualism in the Natural Law of Intellectual Property", *Yale Law Journal*, Cilt: 102, 1993, s. 1540-78.
- GORDON, Wendy J., "On Owning Information: Intellectual Property and the Restitutionary Impulse", *Virginia Law Review*, Cilt: 78, Sayı: 1, 1992, s. 149-281.
- GOSSERIES, Axel/MARCIANO, Alain/STROWEL, Alain (eds), *Intellectual Property and Theories of Justice*, Palgrave Macmillan, 2008.
- HAKKI, İbrahim Osmanlı Tarihi, *Türk Tarih Kurumu Yayınları*, Cilt: IV, Bölüm: 1, 2011.
- HANİOĞLU, M Şükrü, *A Brief History of the Late Ottoman Empire*, Princeton University Press, 2008.
- HANSMANN, Henry/SANTILLI, Marina, "Authors' and Artists' Moral Rights: A Comparative Legal and Economic Analysis", *26 Journal of Legal Studies*, 1997, s. 95-143.
- HETTINGER, Edwin C., "Justifying Intellectual Property", *Philosophy & Public Affairs*, Cilt: 18, Sayı: 1, 1989, s. 31-52.
- HIRSCH, Ernst E., *Anılarım: Kayzer Dönemi Weimar Cumhuriyeti Atatürk Ülkesi*, TÜBİTAK Yayınları, 1997.
- HUGHES, Justin, "The Philosophy of Intellectual Property", *the Georgetown Law Journal*, Cilt: 77, 1988, s. 287-366.
- İNALCIK, Halil, "Osmanlı Hukukuna Giriş: Örfi-Sultani Hukuk ve Fatih'in Kanunları", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt: 13, Sayı: 2, 1958, s. 104.

- İNALCIK, Halil, Şair ve Patron, 4. Baskı, Ankara, Doğu-Batı Yayınları, 2011.
- İNALCIK, Halil: Adâletrnâmeler, (Osmanlı'da Devlet, Hukuk ve Adalet içinde), 11. Baskı, İstanbul, Kronik Yayınları, 2020.
- JAZSI, Peter, "On the Author Effect: Contemporary Copyright and Collective Creativity" 10 Cardozo AELJ 293, 1992.
- KARAMAN, Hayreddin, Mukayeseli İslam Hukuku, İstanbul, İz Yayıncılık, Cilt: 3, 2003.
- KARPAT, Kemal/ ZENS, Robert, Ottoman Borderlands: Issues, Personalities and Political Changes, Center of Turkish Studies, University of Wisconsin Press, 2003.
- KASABA, Reşat, The Ottoman Empire and the World Economy: The Nineteenth Century, State University of New York Press, 1988.
- KILIÇOĞLU, Ahmet, Sınai Haklarla Karşılaştırmalı Fikri Haklar, Turhan Kitabevi, 2017.
- KÜÇÜKLER, Osman Zahit, "Encümen-i Daniş'in Kurumsal Yapısı", TO-DAİE Kamu Yönetimi Dergisi, 2012, Cilt: 6, Sayı: 2, s. 184-185.
- LANDES, William/POSNER, Richard, The Economic Structure of Intellectual Property Law, Harvard University Press, 2003.
- LEMLEY, Mark, "The Economics of Improvement in Intellectual Property Law" Texas Law Review, Cilt: 75, 1997, s. 1031-1033.
- LEVER, Annabelle (ed), New Frontiers in the Philosophy of Intellectual Property, CUP, 2012.
- LEWIS, Bernard, The Emergence of Modern Turkey, Oxford University Press, 1968.
- MARDİN, Ebu'l'ula, İslâm Ansiklopedisi VII: Mecelle, Maarif Basımevi, İstanbul, 1957, s. 433- 436.
- MERGES, Robert P., Justifying Intellectual Property, Harvard University Press, 2011.
- NEWMAN, Simon, "The Development of Copyright and Moral Rights in the European Legal Systems", European Intellectual Property Review, Cilt: 33, Sayı: 11, 2011, s. 682.

- OSMANOĞLU KARAHASANOĞLU, Cihan, "Mecelle-i Ahkam-ı Adliyye'nin Yürürlüğe Girişi ve Türk Hukuk Tarihi Bakımından Önemi", Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, 2011, Sayı: 29, s. 93-124.
- ÖZTAN, Fırat, Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku, 1. Baskı, Turhan Kitabevi, 2008.
- ÖZSUNAY, Ergun: 'Turkey', 2001, 7 International Encyclopaedia of Laws: Intellectual Property 32, s. 48.
- PEKTAŞ, Nil, Beginnings of Printing in the Ottoman Capital: Book Production and Circulation in Early Modern Istanbul, Osmanlı Bilimi Araştırmaları, Cilt: XVI/2, 2015, s. 12.
- PESSACH, Guy, "The author's moral right of integrity in cyberspace-a preliminary normative framework", IIC, 2003, Sayı: 34, s. 250.
- RIGAMONTI, Cyrill P.: Deconstructing Moral Rights, Harvard International Law Journal, 2006, s. 353-412.
- SARRAUT, Raymond, "Current Theory on the Moral Right of Authors and Artists under French Law", The American Journal of Comparative Law, Cilt: 16, Sayı: 4, 1968, s. 465.
- SIMON, Rachel, "The Contribution of Hebrew Printing Houses and Printers in Constantinople to Ladino Culture and Scholarship", Judaica Librarianship, Cilt: 16/17, 2011, s. 125-135.
- SPENCE, Micheal, 'Justifying Copyright', Dear Images: Art, Culture and Copyright, ed. SCHUBERT, Karsten/ MCCLEAN, Daniel, 2002.
- SPELLMAN, Barbara/SCHAUER, Frederick, "Artists' Moral Rights and the Psychology of Ownership" Tulane Law Review, Cilt: 83, 2009, s. 661-678.
- SPRIGMAN, Christopher / BUCCAFUSCO, Christopher / BURNS, Zachary, "What's a Name Worth?: Experimental Tests of the Value of Attribution in Intellectual Property", Boston University Law Review, Cilt: 93, 2013, s. 1389-1435.
- STROMHOLM, Stig, Droit Moral-The International and Comparative Scene from a Scandinavian Viewpoint, Int' l Rev. Indus. Prop. & Copyright L., 1983, Cilt: 14, Sayı: 1, s. 217.

- TEKİNALP, Ünal, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, 5. Basım, Vedat Kitabevi, İstanbul, 2012.
- TOPRAK, Zafer, "From Plurality to Unity: Codification and Jurisprudence in the Late Ottoman Empire".
- TÜRKER, Gökçen, *İcracı Sanatçıların Hakları*, Yetkin Yayınları, 2016.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Milli Eğitim Kurulu Toplantı Tutanağı Kayıt No: 1/74 E 6 K, 19 Ocak 1951, s. 8.
- ULAŞ, Işıl, "İşlenme Eser Türü Olan Çeviri Eserde Kamuya Sunma Hakkı", *BATİDER*, Cilt: 24, Sayı: 1, Ankara, 2007, s. 70-77.
- ULMER, Eugen, *Urheber- und Verlagsrecht*, 3. Baskı, Springer-Verlag, 1980.
- ÜÇOK, Coşkun/MUMCU, Ahmet/BOZKURT, Nihal, *Türk Hukuk Tarihi*, 11. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi, 2007.
- WALDRON, Jeremy, "From Authors to Copiers: Individual Rights and Social Values in Intellectual Property", *Chicago-Kent Law Review*, Cilt: 68, 1993, s. 841-87.
- YAVUZ, Levent/ALICA, Türkey/MERDİVAN, Fethi, *Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Yorumu*, 2. Baskı, Cilt: I-II, Ankara, 2014.
- YAVUZ, Levent, "Eser Sahibinin Eserini Kamuya Sunma Hakkı (FSEK m. 14) ve Manevi Hakların Üçüncü Kişiler ve Eser Sahibinin Yakınları Tarafından Kullanılması (FSEK m. 19)", *Yargıtay Dergisi*, 2007, s. 59-70.
- YILMAZTEKİN, Hasan Kadir, *Fikri Haklar*, OĞUZ, Arzu/YILMAZTEKİN, Hasan Kadir/ÜNER, Ezel: *Fikri Mülkiyet Hukukunda Uzman Arabuluculuk içinde*, Adalet Bakanlığı Yayınları, 2020, s. 149-153.
- YU, Peter K, "Intellectual Property, Asian Philosophy and the Yin-Yang School", *The WIPO Journal*, Cilt: 7, 2015, s. 1-15.